JAMHUURIYADDA DIMUQRAADIGA SOOMAALIDA WASAARADDA WAXBARASHADDA IYO BARBAARINTA XAFIISKA MANAAHIJTA

AF SOOMAALI

FASALKA LIXAAD

AF SOOMAALI

FASALKA LIXAAD

6

Buuggan lama daabacan karo lamana guurin karo iyadoo aan Wasaaradda Waxbarashada iyo Barbaarinta laga helin oggolaansho.

DAABACAADDII SEDDEXAAD

Waxa lagu daabacay Madbacadda Qaranka XAMAR — 197 7

T U S M O

Casharka	1. —	Maalinta Macallinka	Bogga	1
Casharka	2. —	Abaal xumo	»	4
Casharka	3. —	Xiddigaha	» .	7
Casharka	4. —	Dhulka iyo dayaxa	»	11
Casharka	5. —	Warqad qoraal	»	15
Casharka	6. —	Ina Sanweyne u gee	»	19
Casharka	7. —	Curiska iyo hababka loo qoro .	»	23
Casharka	8. —	Koobidda	»	29
Casharka	9. —	Ciidammada Booliska	»	31
Casharka	10. —	Af Shisheeye ka helimaayo .	»	35
Casharka	11. —	Ururka Midowga Afrika iyo Shirkii Xamar (I)	»	38
Casharka	12. —	Shaqada	»	43
Casharka	13. —	Socdaalkii Gulifar	»	46
Casharka	14. —	Isiaashiga	»	50
Casharka	15. —	Dayax-gacmeedkii aadamiga sidey	»	53
Casharka	16. —	Badweyn Baden ku maaxis	»	56
Casharka	17. —	Dhaqashada digaagga	»	62
Casharka	18. —	Reer Kahaf I	»	65
Casharka	19. —	Reer Kahaf II	»	69

HORDHAC

Buugagga Af Soomaaliga ee Dugsiyada Hore (I-VI) waa kuwo qoriddooda lagala kulmay dhibaatooyin gaar ah; hase yeeshee, waa kuwo, haba koobnaadeene, ka jawaabaya ujeeddooyinka laga leeyahay barashada Afka.

In kasta oo barashada afafku ay ka unkanto dhegaysiga, hadalka, akhriska iyo qoraalka, haddana waxa jirta in uu af waliba leeyahay waxyaabo isaga u gooni ah. Qorayaasha buuggani iyaga oo taas maskaxda ku haya, isla markaa tixgelinaya waxyaabaha badan ee ay afafku wadaagaan, ayay isku dayeen inay buuggan geliyaan wixii iyo intii ardayda heerkan loo dhigi lahaa.

Afarta qaybood ee afka (dhegaysi, hadal, akhris iyo qorid), ee lagu tilmaamo awoodaha salka ah, barashadoodu sidaa uma kala qoqobna. Waxana dhici karta in afarta qaybood cashar qura carruurta lagu wada baro. Sidaas awgeed ayaanay u suurtoobayn in la kala saarsaaro awoodihii afka ee la rabay in carruurta la baro, oo la yiraahdo xisaddan waxa ilmaha la barayaa «dhegaysi» ta dambana «akhris».

Iyada oo ay taasi jirto, ayaa haddana kolleyba loo baahan yahay in loo qaybiyo manhajka ama buugagga Afka qaybo u fududeeya macallinka jaangooynta iyo raacidda tusaalooyinka ku dhigan.

Waxa aannu mahad u jeedinaynaa Yuusuf Aadan Suleymaan, Ismaaciil Muuse Nuur iyo Axmed Maxamed Qaaddi oo buuggan qoray, Xasan Sallaan Axmed oo sawirrada u sameeyey iyo dadkii garaacay.

Waxa kale oo mahad leh Wakaaladda Madbacadda Qaranka oo suuragelisay in uu buuggani si dhaqso ah u daabac mo.

(Bashiir Faarax Kaahiye)

Maamulaha Xaafiiska Manaahiijta

Casharka Kowaad

MAALINTA MACALLINKA (21 Noofambar)

Taariikhda ummadda Soomaaliyeed way dheer tahay, macallinkuna waa la fil taariikhda dadkiisa. Wuxuu jirey oo joogay ilaa intii Ummaddiisu jirtey, hase yeeshee, jiritaanka macallinku wuxuu ahaa, walina yahay, mid u lahaa dadka ummaddiisa macne iyo xusuus weyn. Wuxuuna ahaa macallinku wax nool oo leh dhaqdhaqaaq daynamik ah iyo aragti dheer oo ka faalisa ama faaqidda waxa jira iyo waxa jiri doona. Faalistaas iyo faaqidaaddaas wuxuu la socodsiiyaa macallinku koritaanka, ama horukaca beesha uu ku dheexnool yahay. Sidaas daraadeed, waxaa la oran karaa macallinku waa kaaliyaha isbeddelka iyo kan riixa ee dhaqaajiya horukaca si uu u soo dedejiyo isbeddelka xilli kasta oo loo baahan yahay.

Noloshu weligeed isbeddel bay ku jirtaa, wax kastaana meeshooda ma taagna ee way korayaan; waxa kora ee horukaca dhaliyana waxaa ugu weyn waayo-aragnimada qofka. Cilmiguna, sidiisaba, waa waayo-aragnimo la uruuriyey. Qofka gaarsiiya dadka waayo-aragnimadaas cilmiga noqotay waa macallinka. Cilmigaas ayaana dadku ku beddelaa noloshooda oo hadba ku askuman dhaqan cusub. Waxaana lagu tilmaami karaa inuu yahay nolol iyo karti korriyaha ummadda: xilli kastana waa hogaamiyaha iyo horseedka dalkiisa. Macallinka Soomaaliyeedna sidaas buu u muuqdey waligiis.

Markii islaamku soo galay dalkeenna, macallinka Soomaaliyeed wuxuu ka soo dhalaalay kaalintiisii ahayd faafinta islaamka. Meel kasta wuxuu ka furay dugsiyo lagu barto aqoonta iyo-ilbaxnimada cusub. Masaajid kastana wuxuu ka dhigay gole laga soo raadsado cilmiga. Hawsha noocaas ah cidina uma diri jirin. Wuxuu arkay, aqoonsadayna xilka ka saaran waxbaridda iyo ilbaxnimada ummaddiisa. Runtiina, waagaas baa la oran karaa waxaa bilaabmay macallin dhab ah oo hawshiisu tahay macallinimo.

Macallinka waxa uu qayb weyn ka qaatay, soo noolaynta dhaqanka iyo dhismaha bulshada maanta.

Waxa kale uu qayb buuxda ku lahaa dawladihii iyo ilbaxnimadii ka dhismay dalka Soomaaliyeed muddadii u dhaxaysay Garnigii Toddobaad ilaa Qarnigii Sagaal iyo Tobnaad. Dawladihii Saylac, Herer, iyo Xeebaha Benaadir sida Xamar, Marka, iyo Baraawe waxay ahaayeen kuwo ay dhaliyeen macallimiinta dugsiga iyo masaajidku. Abbaan-duulayaashii daafici jirey barbaarina jirayna dawladaha waxay ahaayeen barayaal.

Qarnigii Sagal iyo Tobnaad markii gumaysigu dalkeenna soo weeraray, wax fahmay kana dhiidhiya dhibaatada soo foolle waxa ugu horreeyey barayaalka Soomaaliyeed. Ragga Taariikhda cusub caanka ku ah oo ay ka mid ahaayeen Sayid Maxamed Cabdulle Xasan, Sheekh Xasan Barsame iyo Sheekh Bashiir waxay ahaayeen culumadii wax laga baran jirey. Iyaga ayay ahaayeen kuwii aragtidoodu gaarsiisay in ay dareemaan waxyaalaha gumaysiga la soo socodo. Dabadeedna, wuxuu mid kasta meeshiisa ka bilaabay dhaqdhaqaaq iyo dagaal uu kaga hortagey gumaysiga iyo cawaankiisa. Taas ayaynu ka garan karnaa in uu macallinkeennu waligii ahaa, yahayna indhaha aragtida dheer iyo aqoonta fog ee dadweynaha ee uga diga dhibaha khayrkana tusaaleeya.

Qarnigan Labaatanaad, waxbarashada Soomaaliya waxay qaadatay majiire cusub waana ka ballaaratay tii hore, waxana ku soo biiray dugsigii hore ee Qur'aanka, dugsiyo madani ah oo laga barto culuunta cusub iyo teknoolajiya cusub. Nidaamkaas cusub ee waxbarashada ah waxa la dhashay nooc cusub oo macallimiin ah. Waxaa faan inoo ah in macallimiinteennii hore ee dugsiga iyo masaajidka ka soo jeedey iyo kii la dhashay dugsiga cusub inay noqdaan kuwo iswalaalaystay isuna kaashaday dhisidda qarannimada Soomaaliyeed iyo xoraynta dhulkooda.

Taas waxaa markhaati u ah in raggii bilaabay dhaqdhaqaaqii gobannimadoonka, Dagaalkii Haad ee Dunida ka dib ay ahaayeen kuwo ka soo jeedey labadii nidaam ee waxbarashada, kii hore iyo kan cusub. Xorriyadda aynnu maanta ku faanaynona waxa keenay isla jirkii iyo midnimadii ummadda Soomaaliyeed ee uu hoggaaminayey macallinka Soomaaliyeed, asagoo si dhab ah u cabbirijiray niyadda iyo doonista ummaddiisa.

Waxaa kale oo ay maalintaani (21 Noofambar) ina xusuusinaysaa raggii tiirdhexaadka u ahaa ee ka dambeeyey sida looga soo shaqeeyey waxbarashada cusub ee maanta dalkeenna jirta. Raggaas waxaa ka mid ahaa oo aan ka magacaabi karnaa.

- 1. Maxamuud Axmed Cali
- 2. Macallin Jaamac Bilaal iyo
- 3. Sheekh Cali Suufi

Waa hubaal ah in shaqadii raggaas geesiyaasha ahi ay soo qabteen ay gundhig iyo asaas u noqotay aqoonta kartida iyo hawl karnimada maanta shaqaalaha iyo madaxda dalkeena ka muuqda.

Casharka Labaad «ABAAL XUMO»

Maxamed Nuur Fadal wuxuu ahaa nin Soomaaliyeed oo gabayaa weyn ah. Waxana gaar ahaan aad looga yaqaannay Nayroobi, Kiiniya, halkaasoo uu degganaa iyo Gobolka Togdheer ee dalkeenna oo ah meeshii uu ku dhashay. Maxamed Nuur Fadal wuxuu badanaaba tirin jirey gabayo falsafad ah, kuwo taariikh ah iyo kuwo faallo talo adduun ah oo aan lahayn wax turxaan ah amaba xifaalo.

Maxamed gabaygan wuxuu u tiriyey niman afar ah oo ay isku qoys ahaayeen oo inta uu si aan la malayn karayn ugu hagar baxay abaal gudkoodii uu dabadeed noqday inay isaga colaadiyaan oo ay shirqoolaan. Gabaygan oo aad u tis qaaday waxa hal qabsi u ah oo uu ku magac dheer yahay «Abaal xumo», waxana uu tiriyey Afartanaadkii.

Lixdan aniga oo jirey tashiga laydha iga raacay. Imminkaan ladhkiisii hurdadda ledis ka waayaaye. Nimankan dukaamada lukiyan laba labaw siiyey, Nimankaan lo'daydii casayd laanta ugu duugey, Wax la liqiyo xoolaba raggaan ugu laxaad yeelay. Ee lacagta jeebka ugu guray lohonlohii caydha, Hadday aniga leebkiyo warmaa ii lisanayaane, Inkastay ladaadyada baruur laqanyo daacayso, Leg ninkii siiya bay dishaa liidda dogoneede. Waxa laasima nin liitiyo habaw laaxinkood badaye, Lib gad ivo abaal xumana waa loo u gooniyahe. Waatay liciinkii maqleen laababka lahaave. Ma liibaanihii Diiriyaa loox u daabacaye. Waxba niman lilaynayn ayay luqadi raaceene. Lafa yare Carraan wixii u lumay weli i deyneyne. Markii uu sida luwiga qaawanaa ee laylka sooconaayev. Haddii aan lingaxo oon qalbiga lahashadaw diido. Oo aanan luunkaba ka rogin, lur ima gaadheene. Labxashada xigtada lay geshey iyo limicsigaan eegay. Kal laxiiba baan leeyahiyo laabta xuunshada e. Waa waxa rag igu laacayaa laxam dhaqaaqaaye. Afar, laba, lix goor buu sidaa iiga loogsadaye Maruun igama liibaansanine way ladaabsadaye.

Haddaan se maalintii hore furramo iguma lasbmeene, Alla labiyo toban jeer miyay liidnimo i raacday.

1. Erayo cusub:

Lukiyan (1) cammiran; buuxa. Lohonloh (4)leeleel, silic, saxariir. Lisanayaan (5) Afaysanayaan. Loox u daabacay Tacalimiyey; tababaray. Liciin (7) kii la nacdalay. Laababka lahaaye (7) . . . khiyaamada badnaaye. Lilaynayn (8) u xeebanahayn. Luqadii raaceene (8) hadalkiisa maqleen. Luwiga (10) dad reer Kiiniya ah. Laylka (10) habeenka. Lingaxo (11)xiro. Lahashada (11) rabidda. Luunka ka rogin (12) aanan harraadka iyo diifta ka bi'in. Lur (12) . . . dhibaato. Kal laxiiba (13) qalbi jilicsan oo kalgacayl badan. Laacayaa (14) maagayaa, igu daandaansanayaa. Laxam dhaqaaqaaye (15) digiigaxashada. Loogsadaye (15) xoolo iga cunay. Liibansanine (16) lib helin. Ladaabsadaye (16) baraystay, macaanmilay. Lurramo (17) aan wax luro, aan wax dhibo. Iguma laabmeene (17) ima khiyaameeyeene.

Labxashada (18)' naxariista.

Limicsigaan eegay (18) Jalleecadaan eegay.

Ladhkiisii (20) Murugadiisii; ciilkambigiisii.

Ladaadyo (22) Laqanyo.

Liidda (23)nacasta.

Laasima (24)hubaal.

Laaxinkood (25) gefkood.

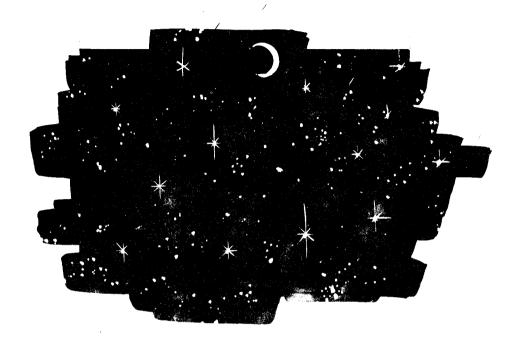
Loo (26) Sharci.

(Diiriye (6) iyo Caarre (9) waa afarta nin ee loo gabyey laba ka mid ah).

2. Weydiino:

- 1) Sheeg waxa uu gabayaagu nimanka uu gabayga ula jeedo, taray.
- 2) Maxay wanaaggii loo galay abaalgud uga dhigeen?
- 5) Ayuu ku canaananayaa gabayaagu inay xumaha sabab u ahaayeen? Sheeg magacyadooda.
- 4) Muxuu gabayaagu ugu sama falay afarta nin.
- 5) Muxuu is leeyahay gabayaagu way dhici lahaayeen haddii aanu u digiigixan markii ay tabaalaysnayeen?
- 6) «Lixdan aniga oo jirey tashiga laydha iga raacay....» Sharax buuxa ka bixi.
- 7) «Inkastay ladaadyada baruur laqanyo daacayso». «leg ninkii siiya bay dishaa liidda doqomeede». Ku sar goo gabayaaga iyo afarta nin ee uu gabyay.
- 8) Gabayga sharax kooban oo isku xiran ka bixi.
- 9) Dulucda gabayga weedh qudha ku sheeg.
- 10) Ma xusuusataa sheeko gabay, hees ama murti kale oo la mid ah ama ku dhowdhow murtida gabaygan?

Casharka Saddexaad XIDDIGAHA

Xiddiguhu waa maxay?

Habeen aan daruur iyo dayax midnaba lahaya haddii aad cirka eegtid waxa aad arki doontaa kumanyaal walax-cireed oo iftiimaya. Kuwaas oo aynu u naqaanno xiddigo. Haddii aad sii fiirisid, waxa aad moodaa in ay big-big leeyihiin ama uu iftiinkoodu kala joogjoogsanaayo, oo aanu si isdabajoog ah u soo baxayn. Waxa kale oo ay leeyihiin midabyo kala jaad ah: kuwo waa casaan, kuwona waa buluug, kuwo kalena waa huruud.

Xiddigahaas waxa aad moodaa in ay aad iyo aad u yar-yar yihiin. Sababtu waxa weeye iyaga oo aad iyo aad innooga fog. Waxay culimada saynisku rumaysan yihiin in xiddigaha badankoodu qorraxda ay ka waaweyn yihiin.

Qorraxdu waa xiddigta innogu dhaw. Ta ku soo xigtaa qorraxda, kumaan kun jeer bay uga fog tahay dhulka inta ay qorraxdu u jirto.

Tusaale ahaan: Haddii aynnu qorraxda ka dhiganno kubbad garoon taal oo aynnu dhulkana dhagax yar oo u jira soddon mitir u qaadanno, xiddigta ugu soo xigtaa waxay kubbadda u jiraysaa afar kun iyo siddeed boqol oo kiloomitir. Xiddigaha qaarkoodna malaayiin goor bay ka sii fogaan lahaayeen. Sida awgeed bay xiddiguhu innoola yar-yar vihiin.

Sida runtu ay tahay, xiddiguhu aad bay u fog yihiin oo taas darteed baynnu fogaanshahooda ugu cabbirannaa «sannad-if». Kaas oo la mid ah 9.4 × 10¹³ oo Km. Xiddigta ku soo xigtaa qorraxda waxay inoo jirtaa afar «sannad-if». Kuwa kalena kaba sii fog, oo xiitaa diiraddu ma weyneyn karto marka lagu eego.

Culimada Saynisku waxay aaminsan yihiin in malaayiin xiddigood oo aanay ishu arki karayn ay jiraan. Hase yeeshee qaar baa qorraxda ka waaweyn qaarna kaba yar-yar.

Culimadu waxay arrintaa aqoonsadeen markii ay iftiinkii iddig waliba ay bixinaysey u kala jejebiyeen diilimo aad u yar-yar, iyaga oo gargaarsanaaya qalab loo sameeyey. Haddaba midabka ay xiddigi leedahay wuxuu tusi karaa marba inta ay da'deedu tahay iyo inta ay innoo jirto.

Tusaale ahaan: Xiddigaha buluuga ahi aad bay u kulul yihiin. Heerkulkoodu wuxu gaari karaa 100,000 °C, kana qabow qorraxda.

Xaggee bay xiddiguhu tamarta iftiinka iyo kulka ah ka keenaan?

Waxa aynnu ognahay in haddii walaxaa qaarkood la kululeeyo intuu heerkulkoodu kor u kaco dabadeedna ay iftiin bixiyaan. Waxa haddaba isweydiin leh: Maxaa dhaliya tamarta kulka iyo iftiinka ah ee xiddigaha?

Culimada Saynisku waxay guul ku gaareen in ay ogaadaan in curisyada ay xiddiguhu ka sameysan yihiin, siiba atamada Haydrojiinta, ay falgal sameeyaan iyaka oo is-hirdiyaaya. Ar-

rimahaasi waxay dhaliyaan curis cusub oo ah, Hilyam. Hilyamkaas waxa la dhasha tamar badan oo iftiin iyo kulka ah. Taas micnaheedu waxa weeye atamadii Haydrojiinta ahaa ayaa is-beddel kiimika ahi ku dhacdaa oo sameeya curis cusub iyo tamar aad u laxaad weyn. Tamartaas ayaa xiddigaha, ay qorraxdu ka mid tahay gees walba uga baxa. Inta ina soo gaartaa aad bay u yar tahay waayo gibilka (Atmosferka) innaga sarreeya ayaa soo safeeya oo inta nolosha anfacaysa soo tebiya.

Culimadu waxay kale oo leeyihiin inta Hilyam iyo Haydrojiin ee xiddig waliba ay qabtaa waxay tusi kartaa inta xiddig walba da'deedu ay tahay.

Tusaale ahaan: Falgalka bu'da atamada xiddigaha da'da yari si degdeg ah ayuu u dhacaa. I amar badanna way sii daayaan. Sidaas awgeed, heerkulkoodu aad buu u sarreeyaa, midabkooduna waa buluug. Hase yeeshee, falgalka bu'da atamada xiddigaha da'da weyni si degdeg ah uma dhaco tamar badanna siima daayaan. Sidaas darteed, heerkulkoodu waa hooseeyaa, oo way qabow yihiin waana casaan.

1. Weydiino:

- 1) Maxaa xiddigaha loogu moodaa in ay aad u yaryar yihiin?
- 2), Sidee bay qorraxdu xiddigaha uga weynaataa?
- 3) Dayaxu waa maxay? Sidee buu xiddigaha uga duwanyahay?
- 4) Waa maxay «sannad-ifku» ?
- 5) Intee bay qorraxdu u jirtaa xiddigta ugu dhowi?
- 6)] Intee bay dhulka u jiri kartaa isla xiddigtaa iyada ahi?
- 7) Xaggee bay xiddiguhu ka keenaan tamarta ilayska iyo kulka?

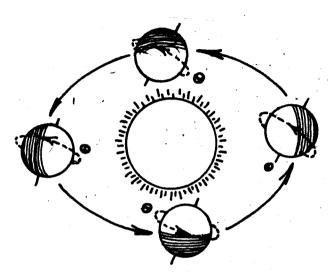
- 8) Kulka qorraxdu aad buu daranyahay, hase yeeshee inama soo wada gaaro. Waayo?
- 9) Waxa la moodaa in xiddigaha qaarkood ay cas-cas yihiin qaarna buluug ay yihiin. Waayo?
- 10) Sheeg laba «element» oo ay xiddiguhu ka sameysan yihiin?

2. Erayo cusub.

Caad, walax-cireed, big-big, «sannad-if», diirad, heerkul, falgal, is-hirdi, curis, tamar, gibil, anfacaysa, tebi, bu'da.

3. Xiddigaha Cirka ee ilayska sameysta, marka qorroxda laga reebo, waxa guud ahaan la yiraahdaa «Malluugo» siiba kuwa laga xiddigiyo. Hase yeeshee, waxa ay qaarkood leeyihiin magacyo u gaar ah, sida: «Cirjiidha», «Maqalo xirxirta». Adiga oo la kaashanaya odayaasha iyo dadka aqoonta u leh, isku day in aad bartid magacyada dadka Soomaaliyeed ay badanaaba u yaqaaniin xiddigaha kale duduwan iyo muuqoodaba.

Casharka Afraad DHULKA IYO DAYAXA

Dhulku Qorraxda ayuu ku wareegaa hal mar 365 — 4 maalmood. Taasi waxay keentaa halkeenna sano.

Mar haddii uu dhulku socdaalkaa dheer maro oo uu qorraxda ku wareegaayo, waxa imanaaya in uu Qorraxda hadba gees ka jiro. Intaas waxa u sii dheer in ay samayda dhulku janjeerto oo fallaaraha qorraxdu ay dhulka bartamihiisa xagal 23.5° ay kaga aadan tahay. Haddaba, mar haddii uu dhulku qorraxda ku wareegaayo oo uu marba gees kaga aaddan yahay oo uu weliba fallaaraha qorraxda iyo dhul-baruhu ay xagashaa is-kaga aaddan yihiin, waxa dhacaysa in dhulka qaybtiisa waqooyi, masalan, kul kala duwan waqtiyada kala yeddisan uu helo. Halkaa waxa ka dhasha xilliyada ay ka midka yihiin gugu iyo jiilaalku. Intaa waxa sii dheer in uu dhulku sameydiisa ku meeraysto. Meeraysiga dhammi wuxu qaataa afar iyo labaatan saacadood. Halkaana waxa ka dhasha habeenka iyo dharaarta.

Waxa aynnu niri dhulku isaga ayaa isku meeraysta. Waxa kale oo uu ku wareegaa qorraxda. Dayaxuna waxa uu sameeyaa laba wareeg. Waa ka hore eh, dayaxu dhulka ayuu ku wareegaa. Taasi waxay dhalisaa inuu dhulku hadba gees

kaga aaddan yahay. Wareegaasi wuxu ku qaataa 28 beri Taas micnaheedu waxa weeye, dayaxu 28kii beriba hal wareeg buu sameeyaa. Waxa weliba intaa sii dheer in labadooduba ay qorraxda ku wareegaan. Haddaba mararka qaarkood ayaa dayaxu dhulka iskaga gudbaa qorraxda oo iftiinkii qorraxda ee diilimaha toosan u socdey ay dayaxa ku dhacaan. Ilayn dayaxu waa iftiin-matabiye, harkiisa ayaa dhulka ku dhaca oo markaas baa dadka meeshaa harku hayo joogaa ay qorraxda arki waayaan. Markaasay la noqotaa in ay qorraxda isku gudbo oo uu harkiisu dayaxa ku dhacana waxa uu dadku madaa in dayaxu madoobaaday.

Wareegga labaad, dayaxu wuxuu ku meerayaa dhidibkiisa hal mar 28kii beriba.

Halkaas waxa ka muuqda in wareeggaa uu dhulku ku wareegayo iyo meeraysiga uu sameydiisa ku meeraysanayaa ay isle'eg yihiin. Sidaas darteed, qayb keli ah ayaa had iyo goor dhulka ku soo jeedda oo innoo muuqata.

1. Weydiino:

- 1) Sidee buu ku yimaaddaa sannadka aynnu ku xisaab-tannaa?
- 2) Fallaaraha qorraxdu dhulka intiisa badan uguma dhacaan toos ee waxa ay sameeyaan xaglo, sheeg sababta?
- 3) Maxaa ay ku noqotay in dhulku cimilo kala geddisan uu helo waqtiyada kala duwan?
- 4) Maxaa dhaliya dayax iyo qorrax madoobaadka?
- 5) Maxaa loola jeedaa marka la leeyahay «Dayaxu waa iftiin-ma-tebiye»?
- 6) Maxaa dhaliya xilliyada?

pirirku waa xiddig dadka Soomaaliyeed ee xoolaha dhaqatada ahi ay ku qiyaasaan roobabka iyo waqtiyada ay da'aan. Waqtigii kasta ee Dirirku galaba wuxu leeyahay magac waxaana la filaa roob. Roobabku waa ay

kala bataan, sababtuna waxa ay la xiriirtaa bisha uu hadba Dirirku galo. Dirirku had iyo jeer waxa uu galaa laba-dayax dhexdooda.

Adiga oc la kaashaanaya dadka waaweyn ee xiddigiska wax ka yaqaan, soo baar waqtiyada ay Diriradani galaan iyo roobabka da'aa mid waliba inta uu le'eg yabay: Qaydo, seermaweydo Cawl, Dirir Sagaaro.

2. Dhismaha Weeraha.

«Roobka Soomaaliya helaa waa nooca loo yaqaan dul-kahoorka, waxana uu aad u da'aa waqtiyada cimiladu kulushahay, goonni ahaan xilliga guga.»

Qoraalku waa tab la baran karo, waxase meesha ku jirta oo lagama maarmaan ah in erayada wax lagu qorayo si fiican loo doorto, si hadalku uu u noqdo mid aad u dhadhama ulajeeddadana muujiya.

Haddii aynnu u fiirsanno weedha kor ku qoran, waxa aynnu arkaynnaa in erayga «ku da'aa» kaga habboon yahay «helaa», waayo erayga «ku da'aa» waa eray had iyo jeer loo isticmaalo roobka. Sidaas oo kale ayaa erayga «gaar» uu ugaga habboon yahay weedha erayga «goonni» waayo micnaha weedha ayaa ku soo baxaya.

Dib u qor weedhaha soo socda, adiga oo erayda hoosta ka xariiqan ku beddelaya kuwa kaga habboon. Erayo waad ka tegi kartaa kuwana waad ku kordhin kartaa haddii aanay taasi keenayn isbeddel xagga micnaha ah.

- 1. Cali markii uu libaaxi arkay buu orday.
- 2. Gartiisii buu yeelay markii laga helay.
 - Caanihii bay cabtay?
- 4. Xalay markii aan seexday ayaan ku xusuustay.
- 5. Waa in hawlaha beeraha dalka kor loo qaadaa.
- 6. Shimbiruhu cirkay maraan.
- 7. Cali waa hooyaday walaalkeed.

- 8. Saaxiibkay xalay ayuu bakhtiyey.
- 9. Dadka reer Soomaaliya waa dad isku af ah, isku diin ah, isku dhaqan ah, oo isku dan ah.
- 10. Wada shaqaynta waa lagu guulaystaa.

3. Erayo cusub.

Sheeg micnaha erayadan dabadeedna shan ka mid ah weedho keli:

Socdaal, samayda dhulka, fallaaro, xagal, xilliyada, meereevsi, diillimaha, qorraxda, iftiin-ma-tebiyeey.

Casharka Shanaad

WAROAD OORAAL

Arrimaha u baahan xirfad curis waxa ka mid ah waraaqaha, kuwa saaxiibtinnimo iyo kuwa shaqada. Waxase jirta inaanu wax dhibaato ah ka arki doonin ruuxii dhisi karayaa xubin wanaagsan.

Waxa loo baahan yahay inay ujeeddada warqadda iyo habka ay u dhigantahay ay iswaafaqsanaadaan. Waa inaad si habboon u madaxaysaa, xidhaa ood u saxeexdaa. Markaa dabadeed ayaa lagu sheegi karaa waraaqda mid fiican ama habaysan.

Warqadda saaxiibtinnimo, sida dhabta ah waxa weeye sheeko ka socota dhinaca qofka qoraya oo qura; taas oo loola dan leeyahay inay farax geliso qofka helaaya. Waxay noqon kartaa hadal ama tacbiir shakhsi ah oo wax badan lagala soo bixi karo shakhsiyadda iyo nolosha diraha. Dhinaca kale haddaad ka fiirisid, si aad ah loogama rabo sugnaan iyo hab, sida looga rabo warqadda shaqada. Hase yeeshee, waxa lagama maarmaan ah in warqad walba laga helo arrimaha soo socda:

- 1. Magaca qofka xaashida dhigay.
- 2. Madaxayn: Cinwaanka qoraha iyo taariikhda warqadda la qoray.
 - 3. Salaan ama bariido-si asluub fiican loo tebiyo.
 - 4. Ujeedadda warqadda: farriinta ay xaashidu siddo.
 - 5. Xidhaal maamuus leh: Nabad-gelyo wanaagsan oo qalbigu ku diirsado.
 - 6. Warqadda shaqada waa in ayada laga helaa cinwaan hordhig ah oo lagu qoro salaanta korkeeda, cinwaankaas oo ah magaca ruuxa ay warqaddu u socoto.

Habka guud ee qoraalka warqadaha saaxiibtinimada iyo kuwa shaqadu waa isku mid. Qaybo ka midihi waa caadooyin la tixgelinaayo uun. Hase yeeshee, qaybaha qaarkood waa lagama maarmaan sidoodaba. Cinwaanku, masalan, wuxuu inna siiyaa hubaal inaaney warqadu marnaba lumin. Haddiiba uu baaba'o

ama si kaleba wax uu u noqdo cinwaanka ku kor-yaal gaika waa lagama macrineen inay warqaddu gudaha ku lahaato cinwaankii diraha si loogu soo celiyo. Wuxuu qoray haddii loo haahdo.

Taariikhda iyo cinwaanka ku yaal warqadda shaqada wax suurtowda in ay waa dambe yeeshaan qiimo xagga sharciga, haddii uu is-afgaranwaa ama ay dhibaato kaleba timaaddo.

Tilmaan ka qaado labadan warqadood ee soo seeda:

- i) Warqadda hore waa mid saaxiibtinnimo.
- ii) Warqadda labaad waa mid rasmi ah.

(i)

Dugsiga Dhexe ee Magaalada Kismaayo, Iubbada Hoose, 26ka Agoosto, 1975.

Gacaladay Faadumo.

:

Salaan kalgacalo dabadeed, wuxuu noo ahaa annaga todobaadkani mid farax iyo xiiso badan leh. Waxaannu ku wareegney degmooyinka Gobolka Jubbada Hoose oo dhan; wuxuu ahaa socdaal isugu jira dalxiis iyo waxbarasho. Waxaannu aragnay dhul badan, dhir badan, ugaar badan, iyo beera badan oo ku yaal Gobolkayga.

Waxaannu tagnay Warshadda Hilibka ee Kismaayo iyo ta Kartoonada ee Jamaame. Waxaannu la sheekaysannay dadka maamula iyo shaqaalaha ka shaqeeya. Meelahaa annu tagnay oo dhan madaxeedu waxay nooga warrameen shaqooyinkooda iyo dadaalkooda. Waxaannu jeclaysaanay halganka iyo dagaalka ay shaqaalahu kula jiraan dabiicadadda.

Maanta ayaannu ka soo laabannay socdaalkaas. Berri waannu nasanaynaa saadambe dugsigii ayannu dib u bilaabi doonaa. Waxa aan filayaa inaad mar na soo booqatid si aad indhahaaga ugu aragtid waxyaalaha aan halkan kuugu sheegayo kuwo ka mid ah.

Jawaab ii soo dir kolka aad haleeshid.

Igu salaan Hooyo, Aabbe, Walaalahaa iyo saaxiibadeen oo dhan.

Sidaa iyo kubanti wanaagsan, Saanra

(ii)

Dugsiga Dhexe ee Macallin Jaamac, Xamar. 20ka Noofembar, 197

Dr. A. A. Xirsi, Jaacimadda Ummadda,

Kulliyadda Waxbarashada ee Lafoole. Jaalle Dr. Cali;

Waxaan xiisa gaara u hayaa dalalka Afrika iyo dagaalka ay kula jiraan gumeysiga si ay u gaaraan gobonino dhan xag dhaqaale, dhaqan iyo siyaasadba. Waxaan kaa codsanayaa inaad ii sheegtid magacda buugag ku habboon heerkayga waxbarashada, ee laga qoray arrimahaas oo ku qoran Af Soomaali.

Waxaan ahay arday dhigta Fasalka Siddeedaad ee Dugsiga Dhexe.

lga guddoon salaan jaallanimo.

Maxamed Ismaaciil.

Warqadaha aynnu soo aragnay waxay lahaayeen madax, salaan, ujeeddo, iyo xidhid maamus ku jiro.

i. Astaamaynta warqadaha.

Waxa loo astaamayn karaa warqadaha sida soo socota:

- 1. Cinwaanka qoraha warqadda iyo kay ku socotaba, hakad (,) ayaa loo dhexaysiinayaa gobolka iyo magaalada.
- 2. Taariikhda, hakad (,) ayaa u dhexaysa maalinta bisha iyo sannadka.
 - 1) Cinwaanka qoraha warqadda iyo kay ku socotoba, hakad (,) ayaa loo dhexaysiinayaa gobolka iyo magaalada.

- 2) Taariikhda, hakad (,) ayaa u dhexaysa maalinta bisha iyo sannadka.
- 3) Salaanta (Sidee tahay, Subaxwanaagsan, manabadbaa iwm.) hakd (,) baa ka dambeeya warqadda saaxiibtinnino. Warqadda shaqo waxa habboon (;) in la dhigo salaanta dabadeed.

Waxa la isticmaalayaa hakad (,) salaanta xiritaanka waraaqda dabadeed («Sidaa iyo nabad-gelyo», «Nooli kulantee,» «Sidaa iyo is-araggeenna,» «Ammaana Alla,» iwm.) ama «Iga guddoon salaan jaallennimo,» «Jaalle,» iwm.

Sidaas oo kale ayaa salaamo kala duduwan loogu xiraa labada nooc ee waraaqaha ah ee aynnu kor ku soo sheegnay.

Waraaqaha shaqada waxa lagu furi karaa:

Jaalle; Jaalleyaal; Jaalle Guddoomiye; Jaalle Madaxweyne; Jaalle Agaasime;......iwm.

Warqadaha saaxiibtinnimona:

Aabbahey Gacaliye; Hooyaday Gacaliso; Gacaliyaha (Gacalisaday); «hebel»; Jaalle «Hebel»...... iwm.

Casharka Lixaad «INA SANWEYNENE u gee;»

Faarax Maxamed Yusuf oo ku magac dheeraa «Ina Sanweyne», waxa uu ahaa nin magac weyn iyo taariikh dheerba ku leh xagga fikrad fayoobidda, garyaqaanimada iyo aftahanimada intaba. Wuxuuna taa ku helay aqoonsi weyn oo dadka Soomaaliyeed, meel kasta ha joogeene, ay u aqoonsadeen «Xeel-dheerihii garta». Ilaa iyo maantana, gole iyo madalweyene kasta oo gar Soomaaliyeed lagu gorfaynayo ina Sanweyne waa lagu hal qabsadaa. Marka uu qof rabo in uu sheego, war ama go'aan kama dambays ahna, waxaba dhacda in uu yiraahdo: «Waxaasi waa sidaa iyo sidaa ee, Ina Sanweynene u gee!» Taas oo loola jeedo in ay waxaasi suganyihiin.

«Oraahdaa, Ina Sanweynene u gee», se hal qabsiga noqotayna waa mid ku timid sheekadan soo soccota:

Waxa dhacay in hal booli ahi ay soo gashay oday Farax Maxamed, Ina Sanweyne, soddog u ahaa. Muddo ka dib ayaa, ninkii hasha lahaa oo meel fog ka soo raacdo tegey gurigii yimid oo hashii qabsaday.

Hase yeeshee, Odaygii hasha haystay wuu diidey in uu hawl yari booligii isaga celiyo. Arrintii waxa ay istaagtey qir iyo qir.

Wax la wadoba markii dambee ayay labadii nin ku heshiiyeen in ay rag isula tagaan si loogu gar qaado.

Odaygii hasha haystey baa markaas doortay in garsoorohoodu noqodo Ina Sanweyne oo inantiisa qabey, isaga oo ka filaayey in uu isaga gar siin doono, illayn waa soddoggiise. Ninkii hasha lahaa, isagu ma uusan ogeyn in labada nin isu soddog ahaayeen, sidaa daraadeed, ma uu gawdhin Ina Sanweyne.

Labadii nin ayaa dabadeed garnaqsaday. Markii uu gartii si fiiiican u dhegeystay, ayaa Ina Sanweyne waxa uu taladii gorfeeyoba, waxa u caddaatay in uu soddoggii gardaran yahay, hase yeeshee, Ina Sanweyne kama uusan hakan in uu xukun xaq ah rido. Kolkii go'aankii dhacay, ayaa soddogii arrintii liqiwaayey.

Markii uu Ina Sanweyne arkay in soddoggii ka xumaadayna waxa uu yiri isaga oo soddoggii u caqli celinaya: «Hebelow, gari soddog, seedi iyo xil midna ma taqaan ee Illahay bay taqaan. Hashaana waxa iska leh ninkaas muslinka ah ee ka hunguri gaabso».

Ninkii Hasha lahaa waxa uu aad ula yabay xeel dheerida Ina Sanweyne iyo xilkasnimada uu Eebbe ku manaystay. Wuxuuse la sii yaabay . arkii uu ogaaday in ninkii uu a gar naqsanaayey ahaa Ina Sanweyne soddoggii!

Goortii uu ninkii degmadiisii ku noqday, ayaa maalmaha ka mid ah ninkii garsoor loo saaray. Nasiiba se, go'aankii markii uu ridey ayaa la cambaareeyey oo la gartu ma naqna. Hase yeeshee, ninkii kalsooni uu isku qabey daraadeed, wuu uliiciwaayey haaraankii iyo cambaarayntii dadka waxana uu ugu jawaabay hadalkan tis qaadka noqday: «Gartaasi sidaas bay noqonaysaa, Ina Sanweynene u geeya!» Taasoo uu ula jeedey in ay gartu ku sugantahay sidaa uu u naqay. Ina Sanweyne waxa uu ugu hal qabsaday aqoonsi uu u aqoonsanaa in uu yahay xeerdhaadhi aan laga daba oran.

1. Weyddiino:

- 1) Muxuu Ina Sanweyne ku caan baxay?
- 2) Muxuu ku kasbaday sifaalooyinkaa?
- 3) Maxay isu ahaayeen Ina Sanweyne iyo odaygu?
- 4) Sidee buu yeelay odaygii markii hasha lagu qab-saday?
- 5) Maxaa ay ku heshiiyeen labadii nin in ay sameeyaan?
- 6) Si gaar ah ayuu odaygu u jeclaystay uguna riyaaqay heshiiskii isaga iyo ninka dhexmaray ee ahaa in uu Ina Sanweyne u gar qaado. Waayo?
- 7) Maxaa Ina Sanweyne u caddaday markii uu labada nin u gar qaaday? Sidee ayuu ka yeelay?
- 8) Soomaalidu waxa ay ku maahmaahdaa: «Gari laba nin kama wada qosliso», adiga oo

- go'aankii Ina Sanweyne ridey ee ku saabsanaa gartii labada nin ka dhexaysey maskaxda ku haya sharax maahmaahdaas.
- 9) «Hebelow, gari soddog, seedi iyo xil midna ma taqaan ee Ilaahay bay taqaan». i) Kuma ayaa yiri? ii) Ayuu ku yiri? iii) Maxay ku timid? iv) Sharax.
- 10) Sidee ayuu go'aankii garta u taabtay ninkii hasha lahaa?
- 11) Muxuu la kulmay ninkii markii uu degmadiisii ku noqday? Maxaase dhacay?
- 12) Muxuu ula jeedaa marka uu qof yiraahdo, «Ina Sanweynane u gee?»
- Oraahda Ina Sanweyne u tis qaaday waxa kale oo ka mid ah: «Garta naq baa la igu yiriye ku dirir la iguma oran.» Muxuu ula jeedey?
- 2. Soomaalidu waxa ay weligeedba hidde iyo dhaqan u lahayd caddaalad jacaylka taasna waxa lagu arki karaa maahmaahaa iyo oraahda ay ka midka yihiin:
 - i) Gari Ilaahay bay taqaan.
 - ii) Wiilkaaga iyo wiil qalaad garta waa loo simaa.
 - iii) Ilaahow aqoon ha nagu caddaabin eex se ha nooga tegin.
 - v) Gardarro garab og iyo gaajo guri og midna lagama kaco.
 - vi) Qaani ma qurunto.
 - vii) Gaal dil gartiisana sii.
- 5. Nin baa lagu yiri, «Inankaagii waa laga gar helay Shan halaadna waa lagu xukumay». Markaasu yiri, «Oo gartii ma qaatay mise diid?» Markaasaa la yiri, «Qaaday.» «Allaylehe wuu igu bannaanyahay,» ayuu ku jawaabay dabadeedna waxa uu degdeg u keenay shan halaad oo yiri waa qaan dhawgii inankayga. Muxuu ninku ula jeedey «Allaylehe wuu igu bannaanyahay»?

4. Erayo cusub.

- b) garsoor; garyaqaan; xeer; xeerbeegti; aftahanimo; aqoonsi; xeel-dheere; gorfayn; gawdhis; gar-qaaddasho; hal qabsi; sugnaan; booli; soddog; raacdo; qir iyo qir; liqiwaayey; caqli celiyey; ka hunguri gaabso; Eebbe ku manaystay; cambaareeyey; wuu u liiciwaayey; haaraan; tis qaad; naq; aan laga daba oran.
- t) guurti; xeerdhaadhi; led-haye; dhaabad; hagar bax (hagarbixin); garawshiinyo (garansiinyo); lug kaab.

Casharka Toddobaad

CURISKA IYO HABABKA LOO QORO

Nin caalim ah oo Jaamacad wax ka dhiga, wuxuu baarista ku tilmaamay inay ku bilaabanto wardhuugnimo kuna dhammaato xogwarran qofku jeelaysto inuu dad kale uga warramo wixii uu ogaadey si loola qaybsado aqoonta cusub ee uu gaarey. Wax kasta oo inala gudboonaada, ama ina taabta, farxad ahaayaa iyo xiise kale noqoyaaba, waa inaynuu ruux kale si faahfaahsan ugu muujinnaa. Si akhriyaha ama dhegeestuhu uu aad ugu dhadhansado ama u dhuuxo, waa inaynuu fikradeheenna si fiican u qormaynaa isuguna dubaridnaa dabadeedna u soo bandhignaa.

1. Maxaa noqon kara mawduuc fiican oo wax laga qoro?

Haddii aad rabto inaad dhegeystaha ama akhriyaha aad xiskiisa dhab ah u soo jiidato, fikraddaadana si qumman uga dhaadhicisid, waa inuu mawduucaagu uu noqdaa mid aad aqoon weyn u leedahay, miisana u haysid.

Intaanad mawduuca bilaabin waxa habboon inaad isweyddiisid, bal horta inaad aqoon aad kaga hadasho u leedahay mawduuca laftiisa iyo in kale. Waxa kale oo lagama maarmaan ah inuu mawduucu noqdo mawduuc ka soo burqada ama ku abtirsada, waayo-aragnimodaada, tababarkaaga iyo ugu dambayntii xiisaha aad u hayso mawduuca isaga aha. Run ahaantii, waxa lama huraan noqonaysa in kolleyba cilmi kuugu dhinnaan doono mawduuca aad dooneyso inaad ka hadasho. Warkiisa se waxaad intiisa badan ka heli kartaa maktabadaha iyo meelaha kale ee wax lagu akhristo, ama waxaad ka war qaadan kartaa qof xogogaal ah oo aad kulan la yeelato. Mucdu waxay tahay, inuu mawduucaagu ahaado ama mid aad aqoon u leedahay mid ka timid xiise gaar ah oo aad muwduuca siisay waqti waqtiyada ka mid ah.

Ujeeddada mawduucaagu waa inay noqotaa mid kuu cad oo aan mugdi kaaga jirin, waana inay lahaato bartilmaameed muuqata. Si uu akhriyuhu ula baxo dulucda mawduuca. Waxa kale oo lagama maarmaan ah inaad mar labaad isweydd.iisid waxaa doonayso inaad akhriyaha farta ugu fiiqdid. Ma waxaad doonaysaa inaad tustid waxaad aragtay?

Ma waxaad rabtaa inaad taabsiiso waxaad dareentay? Mise waxaad ujeeddaa inaad akhriyaha ka dhaadhiciso sababta aad u aamminsan-tahay fikraddaas iyada ah?

Waxaba laga yaabaa inaan arrimahaasi si muuqata u kala bixbixi karin, hase ahaatee, waxay yeelan karaan bartilmaameedyo la raaco, waxaana si cad u kala qeexi kara awoodda qoraha, marka laga eego dhinaca qormaynta mawduuca iyo aftahanimadiisa. Waxa iska suurowda inaan waxaad ii sheegaysid si kale u arkayo ama wax si kale u eegayo, hase yeeshee, in aan si xiise leh u akhriyo mawduucaaga, maaweelo fiicanna ka helo waxay ku iman kartaa adiga oo qoraalkaaga si wanaagsan u qormeeya, isugu dubarida una soo bandhiga.

2. Qorshee Mawduucaaga.

Ma wanaagsana inaad qaadatid mawduuc aad u ballaaran, ka dibna aad wax yar ka sheeg-sheegtid ama aad dabada ka gashid oo aad waddid. Waxa taas ka fiican adiga oo fikradda ku kooba cirif yar dabadeedna si wacan oo uu akhriyuhu ku fahmo u dhisa. Waxaad sameyn kartaa in mawduuc kasta oo aad falanaqaynaysoba aad soo yaraysid adiga oo raacaya oraahda Socmaaliyeed ee oranaysa, «Hadal waa kii gaaban ee gun leh».

Waxaad soo yarayn kartaa, sheekooyinka, khudbadaha, maqaaladaha, wargeysyada iyo wixii la mid ah haddii aad:

- 1. Mawduuca ka eegtid qayb ama dacal oo aanad isku ballaarin.
- 2. Ka ekaatid ammin ama waqti gaar ah.
- 3. Ka ekaatid meel meelaha ka mid ah.

Tusaale:

Haddii aad dooneyso inaad «horumarka waxbarashada Soomaaliya» aad ka hadashid, ma suurowdo inaad sheeko gaaban ku soo koobtid oo heerarkii waxbarashada dalku soo maray oo dhan, muddadii ay soo jirtey oo dhan, iyo sida ay dalka u wada gaartey

Waxaadse sameyn kartaa inaad: «waxbarashada iyo kacaanka».

- 1. Mawduuca ka eegyid dacal: «Waxbarashada iyo kacaanka».
- 2. Ku ekaatid aammin: «Waxbarashada iyo Qoraal-ka Af-Soomaaliga».
- 3. Ka ekaatid meel: «Dugsiyada Magaalada».

Haddii aad xaddidid sheekadaada, waxyaalaha la soo sheegayna ilaalisid, waxa hubaal ah inay noqon doonto mid war tafatiran bixisa.

Fikraddaaduna waxay ahaan doontaa mid akhriyaha maaweelo iyo maeneba u yeelata. Ujeeddada mawduucaagu waa inay ku ururto meel keli ah oo aynnu ku magacaabi karno «mucdii sheekada» ama «xundhuttii hadalka». Mucdu waxay noqon kartaa weedh ama waxay ahaan kartaa xubin. Taas oo hadalkii wuxuu seedaba uu iyada ku soo ururayo. Waxana lagu magacaabi karaa «weedh Goleed» ama ujeeddadii mawduuca.

3. Mucda sheekada.

Hore waxaynu u soo sheegnay sida loogu baahan yahay inaad u xaddido hadalkaaga uguna soo ururiso fikrad gaar ah oo noqon karta ujeeddadii mawduuca, fikraddaas oo aynnu ku magacaawnay mucdii hadalka. Qoraha waxaa la gudboon inuu had iyo jeer ilaaliyo sidii uu akhriyaha ula socodsiin lahaa mucda mawduuciisa, taas oo uu habda akhriyaha soo hor dhigaayo ilaa inta curiska uu socdo oo dhan.

Tusaale:

Haddii aad doonaysid inaad ka sheekaysid ciribtirka Aqoon La'aanta ee Dalka Soomaaliya laga wado, mucda sheedaka ama ujeeddo waxa u noqonaysaa: «Horumarka Dalka wuxuu ku xiran yahay barashada cilmiga sayniska iyo tiknoolojiyada». Fikraddaas weeye arrinta udubdhexaadka u ah mawduucaaga. Si kasta oo aad u soo aragtid ama sheekadaada u balballaarsid. Waa taas iyada ah oo keli ah, meesha ujeeddadadu ku soo urursaysaa.

Mucda hadalka waxaa marka hore lagu soo qaadaa, ama lagu xusaa hordhaca sheekada. Taas oo ah inaad sheekada ku bilowdo arrimo la xiriira mawduuca iyo warar kale oo kaabaya. Mucda sheekada waxa aad ku soo dhaabadayn kartaa weedh qudha oo muujinaysa halka aad adigu ka taagan tahay mawduuca laftiisa.

4. Dhismaha Mawduuca.

Waxa jirta in curiska loo qaybiyo xubno, ama qodobbo is dabajooga. Sidaas darteed waxa lagama maarmaan ah in marar badan la soo celceliyo ama lagu halqabsado mucdii sheekada. Haddaba mararka ay ugu habboon tahay fikraddaas salka ah in akhriyaha maankiisa lagu soo celiyaa waa marka laga gudbayo xubin ama qayb hadalka ka mid ah ee loo dhaafayo mid kale oo cusub. Waxaana la isticmaalaa xiriiriyaasha ama halgudubayaasha ay ka mid yihiin: AMA, WELIBA, DABADEED, ISLAMARKAAS, SIDAA, iwm. Kuwaas oo loo isticmaalo si loo dulmaro xubin hore ama mucdii hadalkaba isla markaasna loo gudbo xubintii soo socotey.

5. Hannaaniska Curiska:

Haddii aad dooneysid inaad mawduuc ka sheekaysid ama waxa ka qortid, waxa lagama maarmaan ah inaad jaangooyo u sameysatid inta aanad qoraalka billaabin. Ka dibna aad jaangooyadaada ku ekaatid. Jaangooyadaas waa inay noqotaa qormayn tafatiran oo salka ku haysa saddexda arrimood ee soo socda:

- B. Qormayn Ammineed oo ah inaad si taxan ugu faallootid waqtigii waxa aad ka sheekaynaysaa ay dhacayeen. Haddii aad dooneyso inaad dib u jalleecdo waxyaalihii aad shalay la kulantay, waa inaad ka soo bilowdo wixii subaxnimadii dhacay, dabadeedna ku xejisaa kuwii kale, adigoo u kala hor marinaya sidii ay u kala horreeyeen.
- T. Qormayn Meeleed oo ah inaad si buuxda uga il sugato, dabadeedna aad uga hadasho meeshii ay arrintaad ka warraamaysaa ka billaabantay ilaa halkii ay ku dhammaatay.

Ka soo qaad inaad ka warramayso goob dagaal oo aad u jeeddey ama aad isha ku heysey. Waa inaad ka bilowdo bar-

ta u dambaysa ee ili-aragtayda bidix oo masalan, ah cidhifka goobta u baaleeya. Dabadeedna ku dhamaysaa ili-aragtayda midig oo ah cidhifkii kale ee-goobta. Waa inaad inta labadaas u dhexaysa aad isha la raacdaa, wixii ka dhacyeyna aad si xiriirsan uga sheekaysaa ee aanad marba meel u boodin.

J. Qormayn Mawduuc — oo ah inaad mawduucaaga u yeesho jaangooyo gaar ahaaneed, adiga oo tixgelinaya mucdii sheekada ama fikraddii salka ahayd ee hore loo soo sheegay. Taasi waxay ku iman kartaa adiga oo mawduucaaga xaddida, hase yeeshee, wixii lugkaab ah ee aad dhismaha hadalka uga baahantahay la yimaadda.

Haddii aad dooneysid inaad ka sheekayso sababaha ay lagama maarmaanka u tahay in qaaxada la ciribtiraa waxaad qaadan kartaa waxyeeladaay qaaxadu u leedahay:

b) Qofku naftiisa; t) xaaska; j) bulshada uu la noolyahay. Ama adiga oo isla mawduucaas ka sheekaynaya, waxaad qaadan kartaa: Dhibaatada ay qaaxadu, haddii aan la joojin u yeelan doonto: b) Bulshada iyo nolosheeda ijtimaaciga ah; t) Dhaqaalaha; j) Dhismaha iyo muuqaalka qofka. Gees kastaba kaga kaalay, mawduucaagaas waa meel koliya waana waxyeellada qaaxada, hase yeeshee, hadalku wuxuu u dhacayaa si qormaysan.

Saddexdaas hannaan ama fikrad haboys ee aynnu kor ku soo sheegnay, qormayn ammineed, qormayn meeleed iyo qormayn mawduuc, ayaa xudun u ah wax kasta oo aad qoraal ahaan kaga sheekaynayso.

6. Gebagebada Curiska.

Sheekada waxaad ku xiraysaa hadal aad hubtid inuu akhriyaha xasuusinayo mucdi sheekada isla markaasna aanu wax khalkhal ah ama fikrad lumis ah keenayn. Hoos waxa ku qoran dhawr siyaaboob oo curiska loo xiro:

- 1) Waxaad soo koobi kartaa wixii aad hore uga soo sheekaysay.
- 2) Waxaad keeni kartaa lukaab aad akhriyaha ku xusuusinayso mucdii hadalka oo ah markhaati ama tusaale.

3) Waxaad ku adeegan kartaa «xigasho» ama qaadasho oo ah hadal qof kale hore u yiri oo si xoog leh u muujinaya mucda hadalkaaga sida: «Aqoon la'aani waa iftiin la'aan», haddii aad waxbarashada ka hahadlayso. Tixraacaas oo ina hor keenaya fikraddii salka ahayd.

Laylis:

Ka sheekee safarkaagii u horreeyey ee aad raacdid dayuurad, gaari, markab, ama doon. Iskuday inaad ka dhigtid mid xiise lagu akhristo. Ku kab lukaabyo haaddaad rabtid.

Erayo Cusub.

Baro erayadan:

War-dhuugnimo; xogwarran; qormayn; xiskiisa; burqada xoogagaal; muc; bartilmaameed; duluc; qeex; aftahamanimo; cirif; ammin; weedhgoleed; udubdhexaad; dhaabad; halgudbe.

Casharka Siddedaad

KOOBIDDA

Hore waxaad u soo baratay in hadalka qoraalka ah (sida curiska) loo qaybiyo, xubno. Halkanna waxaad ku baranaysaa sida hadalka loo koobo, iyada oo isla markaa la ilaalinayo in aan murtidii ama mucdii hadalka waxba laga tegin.

Hoes waxa ku qoran tilmaamo ku noo dhoweynaya, fikradda fiicanna kaa siinaya sidii aad u soo koobi lahayd hadal kasta oo ballaaran ama tafdheer.

B. Sida loo koobo xubinta.

Markaad dooneyso inaad xubin soo koobtid waa inaad:-

- 1) Xubinta akhridaa si aad u fahamto, ama u garato mucda ama fikradda salka u ah.
- 2) Mar labaad xubinta akhridaa adiga oo la soo baxaya fikradaha xundhurta ah, isla markaasna maskaxda soo koobid ka samaynaya.
- 3) Markaad akhridid ka dib, afkaaga, ama maskaxdaadda ka dhistid micnihii xubinta adiga oo aan xaashida eegaynayn. Waa kuu furan tahay inaad wax qortaa haddaad u baahato.
- 4) Isu fiirisaa soo koobidda aad samaysay iyo xubintii hore, (dhinaca macnaha) dabadeedna wixii ku nocosho u baahan ku noqo. Waa inaad had iyo jeer cabdeystaa inaad tilmaamaha kor ku qoran raacdid, waxna ku qabsatid markii aad dooneyso inaad wax soo koobtid.

T. Sida loo koobo hadal dheer (xubnaha badan).

Soomaalidu waxay ku maahmaahdaa:

«Hadal waa murti iyo yooyoon»;

markaad dooneysid, inaad soo koobtid maqaalad ama sooc (hadai tafdheer) xubno badan ka kooban, waa inaad maskaxda ku haysa inaan xubnaha oo dhami isku wada qiime ahayn. Xubnahaas qaarkood mucda hadalka ama qodobbada waa-

weyn bay gogoldhig ama hordhac u yihiin. Qaar kalena waa halgudubyo (oraaha isku xira xubnaha): kuwo kalena lugkaab (tusaale) bay u yihiin wax hore loo soo sheegay. Taasina waxay ku tusaysaa in hadal kasta oo la qoro ama af laga yiraahdoba uu isugu jiro «murti» iyo «yoo yoon» (faahfaahin).

Sidaas darteed waxa lagama maarmaan ah in qofka wax soo koobayaa uu arrimahaas oo dhan tixgeliyo. Soo koobidda la raabaa waa inay ku urursanaataa iyada oo la soo qaato qodobbada waaweyn oo keli ah, wixii hadal dheeraad ah ama «yooyoon» ahna la isku dhaafo.

Markaad hadal dheer (sooc) soo koobeyso waa inaad raacdaa afartii qodob ee kor lagu soo sheegay, hase yeeshee aad iska ilaalisaa, inaad xubnaha sooca mid walba goonideeda u qoqobtid. Si kastaba ha ahaatee soo koobidda fiicani kama maaranto shuruuddahan:

- , 1) Inaad marka hore fahamtaa ujeeddada guud ee sooca.
- 2) Marka labaadna waa inaad sameysaa dulmar (taataabasho) ama raacraacid ururinaysa qodobada ugu waaweyn.
 - 3) Marka saddexaad waa inaad soo koobtaa qodobada waaweyn adiga oo iska jiraya inay ku jiidato habayntii sooca ee hore.

Casharka Sagaalaad CIIDAMADA BOOLISKA

Boolisku waa xoog ka mid ah Ciidamada Qalabka Sida oo kaalin qiimo leh kaga jira dhismaha bulshada cusub, gaar ahaanna loogu xilsaaray ilaalinta nabadgelyada iyo amniga. Badbaadinta hantida iyo nafta dadka iyo qaranka, iyo fulinta sharciyada. Kuwaasoo la'aantooda aanay bulshadu wax horukac ah sameyn karin.

Boolisku waa ciidan in badan soo jirey waaya-aragnimana u leh dhaqanka, nolosha iyo taariikhda bulshaddiisa qayb libaaxna ka soo qaatay halgankii gobannimadoonka Ummadda Soomaaliyeed.

Inkastoo ugu horrayntii Booliska la aasaasay 1884kii haddana taariikhdiisa cusub ee maanta jirta waxa laga soo bilaabay 1950kii ee ahayd markii lagu magacaabay Boolis Soomaaliyeed, waana sannadkii Ururka Ummadaha Midoobay uu gartay in qayb ka mid ah dalka Soomaaliyeed la siiyo, loona diyaariyo gobannnimada iyo madaxbannaani buuxda.

Intii u dhexaysay 1960kii markii dalkeennu uu qaatay gobanimada buuxda iyo 21kii Oktoobar 1969 oo kacaankeenna barakaysani dhashay, dadka Soomaaliyeed waa ay ku hungoobeen ulajeedooyinkii iyo horumarkii ay u soo dagaallamayeen waxana ay la kulmeen maamul xumo iyo musuqmaasuq. Waxana ay galeen taariikh madow oo ku dhisan hantida qaranka oo la boobo, qabiil, caddaalad xumo, niyadjab iyo calool xumo.

Muddadaas 9ka sano ahayd. Ciidanka Boolisku wuxuu la kulmay welwel iyo wareer isdabajoog ah. Iyadoo dawladihii hore ay madaxa kaga joogsan jireen una diidi jireen inay sharciga u fuliyaan siduu yahay. Waxa jirtey in nin dhiig galay ama hanti qaranku leeyahay dhacay la oran jiray degdeg ha loo si daayo waayo wuxuu la dhashay ama ay qaraabo yihlin hebel. Waxa dhacday in sharcigii noqday xaashi dadkii fulin lahaana (Maxkamadaha iyo Booliska) ay noqdeen magac-uyaal.

Nasiib wanaag, Ummadda Soomaaliyeed markii ay u ad-kaysan weydey maamul xumadii ku lid ahayd midnimadooda, sinnaantooda iyo horukacocda waa kuwii gilgishey ee iska tuuray heeryadii dullinimada waana tii uu dhashay kacaan-keenna cawaysani 21kii Oktoobar, 1969kii. Maalintaasi waxay Ummadda Soomaaliyeed u ahayd waa cusub oo dillaacay oo ka saaray taariikhdii madoobayd ee 9kii sano ahayd, una furray nolol iyo yididdiilo hor leh oo ku habaysan mabaadiida toosan ee Hawl iyo Hantiwadaagga cilmiga ku dhisan. Ciidanka Booliskuna wuxuu awood buuxda u helay in xilka iyo waajibaadka ka saaran dalka iyo dadka Soomaaliyeed uu si xilkasnima iyo niyad kacaanimo leh u guto. Boolisku wuxuu ku

dhaqaaqay in uu amniga si habsami ah u ilaaliyo fulinta sharciyada qaranka si wanaagsan u hirgeliyo, qayb weyna ka qaato dhismaha dalka iyo hirgelinta go'aannada ka soo baxa G.S.K. iyo Golaha Xoghayayaasha Dawladda.

Dhalashadii kacaanka ka hor, Booliska looma oggolayn in ay galaan lana socdaan siyaasadda dalka. Taana u jeeddadeedu waxay ahayd in had iyo jeer la kala fogeeyo dadweynaha iyo Booliska. Waxa jirtey in marka wax dhacaan oo keliya ay Booliska iyo dadku kulmi jireen dabadeedna dadku ay nacbeysan jireen una qaadan jireen in Boolisku uu maamul xumada garab siinayo, runtuse waxay ahayd in Boolisku goor walba uu ka soo horjeedey maamulxumadii joogtey, taasoo iyaga naftooda cadaadin jirtey una diidi jirtey in ay hawlahooda u fushadaan si caddaalad ku dhisan.

Maantase waxa nasiib wanaag ah in qof kastoo Boolis ah u leeyahay inuu siyaasi noqdo oo uu u horseedo danaha dadkiisa iyo dalkiisa. Ciidanka oo idil waxa la siiyaa tababarro badan oo isdabajoog ah oo ku saabsan barashada mabda'a hawl iyo hantiwadaagga cilmiga ku dhisan si heerka garaadkooda siyaasiga ah kor loogu qaado una noqdaan dad u bisil inay gartaan si habsanna u gutaan xilka ay bulshadooda u hayaan iyagoo xog ogaal u ah danaha iyo himilada dadkooda. Taasi waxay keentay in dadka iyo Boolisku ay si fiican isu bartaan isu dhexgalaan, isu-aaminaan, wada-shaqayn iyo is-garabsiin ay yeesheen iyagoo isku kalsoon, waayo haddii aan kalsooni jirin xiriir wanaagsani ma jiri karo. Maantana dadweynaha iyo Boolisku waa ul iyo diirkeed, iyagoo isku duuban ayaanay u heegan yihiin danahooda.

1. Garasho.

- Waa maxay Boolisku? Halkuu kaga jiraa dhismaha Bulshada cusub?
- 2) Sheeg saddex arrimood oo waaweyn oo ka mid ah kuwa loo xilsaaray Booliska?
- 3) Boolisku waa ciidan in badan soo jirey waayo-aragnimana u leh dhaqanka, nolosha iyo taariikhda bulshadiisa. Imisa ayuu soo jiray Boolisku? Ka faallo siyaabaha uu ku helay boolisku waaya-aragnimada kor lagu magacaabay?

- 4) Haddii Booliska la aasaasay 1884kii haddana maxaa looga qaaday taariikhda cusub ee maanta jirta 1950kii?
- 5) Boolisku isagoo ka mid ah xoogagga horusocodka ee ummadda Soomaaliyeed muxuu kala kulmay xukunkii ka horreeyey kacaanka kana danbeeyey istic maarka?
- 6) Maxaa sabab u ahaa kacaanka cawaysan?
- 7) Muxuu u suurto geliyey kacaanka Oktoobar Booliska Soomaaliyeed?
- 8) Sidee baa kor loogu qaadaa garashada siyaasiga ee Booliska?
- 9) Waa maxay sababta loogu baahan yahay in loo baro Booliska mabda'a Hawl iyo Hantiwadaagga korna loogu qaado garashadooda siyaasiga?

2. Curis.

Ka sheekee waxtarka Ciidamada nabadgelyada Waddooyinka

Casharka Tebnaad

AF SHISHEEYE KA HELIMAAYO

Saacaddii ay ballameen ka hor ayaa Cali wuxuu tegey gabadhii ay saaxiibka ahaayeen ee Caasha gurigoodii, maxaa yeelay kalgacaylkii uu u hayay dartii ayuu sugi kari waayey waqtigii. Hooyadeed ayaa albaabka ka furtay, iyadoo si diirran u soo dhoweyneysey waayo Cali iyo Caasha inay si hufan u wada socdaan iyada lafteedaa la ogeyd. Markaasay intay qawladdii fadhiga Cali geysey oo Caasha u sheegtay in loo yimid ayay labadoodiiba waxay u keentay laba koob oo shaah la yaqaan ah. Kaddiibna aqalka kadinkiisa dibedda ah ayey farisatay, iyadoo raacaysa dhaqankii hore ee soomaalida ee wanaagsanaa si ay awood ugu siiso Cali iyo Caasha inay si madaxbannaani leh u haasaawaan.

Markay is-nabdaadiyeen oo cabbaar sheekaysteen, ayaa Caasha waxay Cali u jeedisay weydiintaan:

- Cali ma i jeceshahay?
- Shaki miyaa kaaga jira, Caasha?
- Sidee baan u hubsan karaa inaad i jeceshahay?
- Waan kuu dhaaranayaa.
- Maya, dhaari i qancinmayso!
- Maxaa dhacay? Dhaar maxaa ka weyn?
- Waxaysan ii qancinayn, waxaad mooddaa in waayahan dambe Af Soomaaliga ay dhaartu aad ugu badatay oo qofka Soomaaliga ah, gaar ahaanna ninku markii waxa la weydiiyo, uu haddiiba si sahal ah ku bilaabayo jawaabtiisa erayga ah «Wallaahi»!
 - Hadiyad, marka sheego, tan ugu wanaagsan ee ugu qaalisan aan kuu soo gadee?
- Hadiyad, gacaliye, kuma aanan weydiisan, waxa keliyoo ku weydiiyey inaad ii caddayso inaad run ahaan ii je shahay. Sideedana, lacagi waxa walba ma goyso, penahaanna jecaylka dhabta ah.
- Sidee baan, marka, kuugu caddeeyaa inaan ku jecela hay?

- Aad bay u sahlan tahay siday aniga ila tahay. Warqad Af Soomaali ah oo aad ku muujinayso muxubada aad ii qabtid toddobaadkiiba mar ii soo qor.
- Laakiin Af-Soomaaliga weli si fiican uguma qori karo warqad caashaq ah ee Af-Ingiriis ama Af-Talyaani midkood dooro.
- Midna dooranmaayo, waxaan rabaa Af-Soomaali keliya.
- Maxay tahay sababtu?
- Sababtu way sahlan tahay. Haddii aad Af-shisheeye waxa igu soo qortid ka helimaayo, waayo, waxaan qaadanayaa inaad qof kaloo qalaad amase naag cadda ah inaad la hadlaysid.
- Waad i xujeyneysaa, gacaliso!
- Ku xujeynmaayo, ee runta ayaan kuu sheegayaa.
- Bal waan isku deyi doonaa inkastoo aanaan hubin inaan taas ku guuleysan doono.
- Haddaad sidaas yeeshid, waxaan run u qaadan doonaa jecaylka aad iigu baaqaysid, haddii kalese waxaan u qaadan doonaa inuu yahay hadal bishimaha korkooda kaa saaran oo aan qalbiga kaa jirin.
- -- Waan dadaali doonaa; saddex maalmood ka bacdina, waxaan rajeynayaa inaan kuu soo diro waraaqo Af-Soomaali ku qoran. Allow na samata bixi!

Laylis:

1. Gaabin.

- J. D. S. Jamhuuriyadda Dimoqraadiga ee Soomaaliya
- U. M. A. Ururka Midowga Afrika.
- U. U. M. Ururka Ummadaha Midoobey.
- W. W. B. Wasaaradda Waxbarashada iyo Barbaarinta.
- N.S.S. Nabad Sugidda Soomaaliyeed.
 - L/H Laga helo waxana lagu isticmaalaa cinwaanka warqadaha.

IWM Iyo wixii la mid ah.

Ugu yaraan ku dar 5 magac oo la soo gaabiyey iyo waxay u taagan yihiin.

2. Xarfaha waaweyn ku isticmaal.

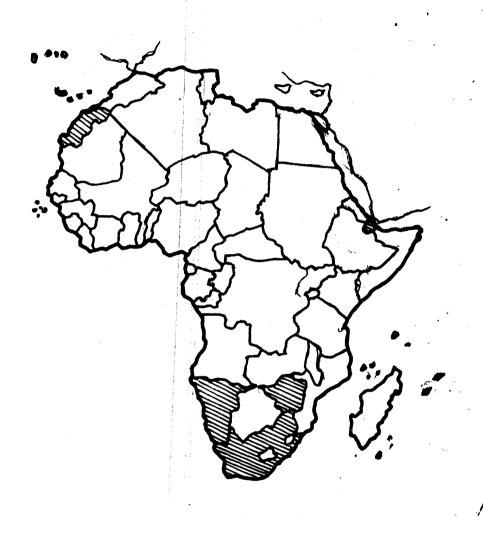
- 1) Marka aad weedh cusub bilaabaysid: Waxaan arkay bisad. Waxay cunaysey jiir.
- 2) Maalmaha toddobaadka: Isniin, Khamiis, iwm.
- 3) Iidaha: Iida-al-Adxaa, Iidda Sannadka Cusub.
- 4) Magaalooyinka, webiyada, gobollada waddanada, dadka magacyadooda: Xamar, Jubba, Waqooyi-Galbeed, Maxamed, Soomaaliyaa.
- 5) Magacayda buugaagga, ruwaayadaha, iyo gabayda: «Buugga Xisaabta, Juqraafiga.» «Gaaraa Bidhaan», «Kaana Siiba, Kanna Saara».

3. Astaamee sooca soo socda.

- 1) Guddoomiyaha Buulshadu wuxu kaloo sheegay in Jaalle Gahair uu ahaa nin geesi ah caalin ah wadani iyo kacaan ah oo dhallinyarada Soomaaliyeed loo baahan yahay inay ku faanto magaciisana la geliyo buugagta waxbarashada oo uu noqdo geesiyaasha ku magacaaban Wasaaradda Waxbarashada oo taariikhda meel wacan ka galay.
- 2) Waxaa hubaal ah in hawshii Jaalle Gahair uu dalka u qabtay aysan ku ekayn kuna koobnayn Soomaaliya oo keliya ee uu yahay wiil qiimo weyn lahaa oo Afrika ka dhintay ayuu yiri Madaxweynuhu.

Casharka Toban iyo Kowaad

URURKA MIDOWGA AFRICA IYO SHIRKII XAMAR (i)

Giddigeen waxaynu is-warsanaynaa shirkii weynaa ee Ururka Midowga Afrika (UMA) ee dalkeenna lagu qabtay, qof kasta oo innaga mid ahina qayb libaax ka qaatay maamulkiimuxuu ku dhammaaday? Maxaa ka soo baxay? Himilooyinkii laga lahaa ma meel mareen? Danihii Afrikase ma fuliyey?

Intaaso weydiinood waxa ka horraysa innagu. Soomaali ahaan maxaynu u martiqaadnay Afrika shirkeeda. xilkii ina saarraase ma ka soo baxnay?

Sida la walda ogsoonyahay mar tobanceyo sano in ka badan laga joogo ayaa Afriki damacday inay isu ururto, si ay u noqoto xoog awood u ch inuu qabsado, fuliyana wixii danihiisa ah, dhibaatooyinka soo foodsaarana ka hor tegi kara, iskana U.M.A. damacaas ayuu ka dhashay, jiriddiisuna, riixi kara. heerar badan ayay soo martay. Muddadaas Ururku jirey shirar badan ayaa la abaabuleey, danta la daba joogeyna waxay ahayd sidee baa Afrika dano iyo himiloeyin ka dhexeeya loo bandhigi karaa loona muujin karaa sida ayaan u kala maarmin wixii shiddo iyo is afgaran-waa ah ama dagaal iyo qulqulado ah oo dhexyaalna loo yarayn karaa ama loo tirtiri. Haddaba dadaalkii tan iyo waagaas la hayey wuxuu - dhalay in Afriki wax badan isbaratay: in Madaxdeedu maanta is taqaan; in siyaasaddeedu isa saamaysay iyo inay meela badan iska kaasha-Hase yeeshee, fikraddii isu-tagga ahayd waxaad moodaa inayan meeshii la rabey weli gaarin, wax kasta ha ugu wacnaadeene. Sida ay muuqato Afrika inteeda badanina ay u arkayso, laba ayuunbaa midow lagu gaari karaa::

- a) In siyaasa ahaan Madaxda Afriki ay u goosato in ay Afriki dawlad keliya ay noqoto, markaasna la bilaabo hab cusub oo dhismo dawlad guud ah, si dhab ahna loo taabba geliyo midayntaas. Taasi aad bay u culus-tahay dad baa se qaba.
- b) in lagu bilaabo isu-tegidda gobol, taasoo ay lagama maarmaan tahay in Gobol kasta Dawladaha ku jira ay u tabaabushaystaan sidii looga gudbi lahaa dhibaatooyinka qolo walba cidlada ku dabray, si xilkasnimo ahna dadweynaha kol kastaba loogu hoggaamin-lahaa xeeshii iyo xeerkii is-afgarad iyo isu tag xagga siyaasadda, xagga dhaqanka iyo xagga aqoontaba, ay ku dhalan lahaayeen. Nin garaad leh oo dhami waa uu ogsoon yahay in dawlado deris ah oo isku gobol ku yaal ay xoolo kala raacaan amase xinifi kala gaarto, amase dood dad iyo dhul ku lug lihi ay dhexmarte. Waxaa jirta in dad badani qabo in is-afgaradka siyaasiga ahi ku bilaabanaayo, kartida, walaalnimada iyo xilkasnimada uu gobol kastaa iska saaro wixii eed iyo dhibaato dhex yiil, ama gumayste hore ha dhaafo ama sidoodaba ha u jirecne.

. . 39

Si kasta oo xaalku noqdo, waxa lama huraan ah in la dhaqan geliyo niyad samida iyo geesinimada dadweynaha Afrika ay ku doonayaan inay isu tagaan.

Labada waddo mid ha la isku raaco ama mid saddexaad ha la helo. Shirka U.M.A. waxay Soomaaliya sannadkan dhabarka ugu dhigatay inay mideyntaas gacan lixaad leh ka geysato. Taas waxa u raaca in ay Soomaaliya rabtey inay si gaar ah gacan uga geysato xoraynta Afrikada la gumeysto si loo taabbo geliyo himilooyinka iyo hindisaha dadweynaha Afrika uu qabo.

Intaas waxa kaloo weheliya arrimo kale oo fara badan, oo ay ka mid yihiin inay aaminsan-tahay Soomaaliya in dawlad walba oo Afrikaan ah, mar ay martiqaado shirweynaha Afrika si ay u bartaan Madaxda Afrika, si loo ogaado iyada oo goobjoog loo yahay, maxaa Afrika ekeeya maxaase kala sooca; maxaa awood ahaan waddan kasta u gaar ah; sidee baa waddan kastaa uu u qorsheeyaa aavihiisa dambe; dhaqankiisu muxuu yahay; aydiyoolojiyadee ayuu cuskaday iwm.

Haddaba waxa isu keennay walaalaheen iyo jaallayaa-sheenii Afrikaanka ahaa. warsigii hore markaan dib ugu noq-do. Muxuu ku dhammaaday shirkii?

Waxaan oran karaa wanaag iyo guul iyo gobanimo ayuu ku dhammaaday shirkii. Jirtoo arrimaha horyaallay ma fududayn, warbixinta la sugayeyna ma yarayn, hase yeeshee waxa lagu gunaanaday. Dad iyo dawlado badan ayaa waxay filayeen ama aaminsanaayeen in markii arrimaha qaarkood la dhexgalo, ay Madaxdu kala dudi doonto oo nin walibana oran doono, «Qumanahayga ayaa qoorta iigu jira,» mase dhicin. Taasna ammaan iyo tixgelin waxaa ku leh bisaylka iyo Madax furnaanta ay hoggaamiyayaasha Afrika maanta muujiyeen.

Hoos waxa tusaale ahaan ugu dhigan soo koobid laga sameeyey Casharkii aynnu soo marray. U fiirso tilmaamana ka qaado sida wax loo soo koobo:

Ururka Midowga Afrika iyo Shirkii Xamar. (ii)

Ururka Midowga Afrika taariikhdiisa waxay dib ugu noqonaysaa muddo hadda laga joogo tobaneeyo sano. Muraadka weyn ee laga lahaana waxa weeye inuu sabab u noqdo

wax-wadaqabsiga, isu tagga iyo midnimada Qaaradda si ay dadweynaha Afrika u gaaraan himilooyinkooda.

Intii ka dambeysey abuuristiisii, heerar badan ayuu U.M.A. soo maray, shirar badanna waxa lagaga wada hadlay dhibaatooyinka Afrika dhexdooda yaal iyo kuwa dibedda kaga yimaadaba, kuwa isticmaarku dhaliyey iyo kuwa kaleba, waxna waa laga qabtay. Hase yeeshee, fikraddii lafdhabarka u ahayd asaaska Ururka waxaad mooddaa in aanay meeshii la rabay weli gaarin.

Afriki waxay qabtaa in Midowgu ku iman karo laba siyaabood:

- a) In ay madaxdu aqoonsadaan siyaasad ahaan Midowga Afrika isla markaana ay ku dhaqaaqaan nidaamkii iyo habkii loo dhisi lahaa Dawladdii Afrikada Midowdey.
- b) In jidka loo xaadh-xaadho Midowga weyn oo horta laga bilaabo isutaag-gobol, dawladaha iyo dadweynaha Afrikana dhexdooda laga saaro wixii ku dhex jiro ee ah is-afgaranwaa, xumaan iyo cadaawad laguna beddelo niyadsami, waalaaltinimo, iyo wax wada-qabsi. Sidaasna lagu gaaro Midowga Dawladaha, Afrika ee buuxa.

Soomaaliya iyadoo aaminsan inuu isutagga Afrika yahay lagama maaraan, himiladeeduna ay halkaa tahay ayay dhabarka u dhigatay shirka U.M.A. waxa kale oo ay Soomaaliya rabtay inay gacan weyn ka geysato xoraynta dalalka Afrika ee gumeystuhu gardarrada iyo xoogga ku haysto.

Waxa kale oo ay rumaysantahay in qolo waloo Afrikaan ahba mar lagu dhex qabto shirka si laysu barto loona ogaado qolo waliba waxay guddo iyo waxay gasho.

Laylis:

1. Weydiino:

- 1) Goormaa la aasaasay U.M.A.?
- 2) Maxay ahayd sababta loo aasaasay?
- 3) U.M.A. shirar badan bay qabatay, danaha ugu waa-

weyn ee faga lahaa shirarkaa maxay ahaayeen?

4) Shirarkaas guulo ma laga gaaray? Maxaa ka mid ah guulahaas?

5) Danta weyn ee ay U.M.A. leedahay ee aan ilaa iyo

hadda la gaarini waa maxay?

- 6) Dadaalkii tan iyo waagaas la hayey wuxuu dhalay in Afrika wax badan is baratay; in Madaxdeedu maanta is taqaan; in siyaasaddeedu isa saameysay iyo inay meela badan iska kaashatay. Balballaari hadaalka adigoo lukaab uga dhigaaya arrimo run ahaantii Afrika soo maray.
- 7) Madaxda Afrika waxay qabtaa inuu midowgu laba siyaabood ku iman karo. Sharax labadaba, dabadeed mid raac, sababtaad u raacdayna bixi.

8) Danaha iyo himilooyinka Afrika waa maxay? Midowga Afrika maxay ka qabanaysaa himilooyinka qaaradda?

9) Sheeg saddex arrimoed oo ay Soemaaliya rumay-san-tahay oo sabab u ahaa inay dhabarka u dhigatay shirkii U.M.A. ee madaxda Afrika, 1974?

10) Muxuu ku dhammaaday shirku?

2. Erayo cusub.

U fiirso erayadan si loo isticmaalo adigo dib ugu noqonaya sheekada

- 1. Urur, isu-tag, wax-wadaqabsi, iskaashi, midow
- 2. Hadda iyo markii ay suurowdo
- 3. Foodsaaray
- 4. Damac
- 5. Abaabulay
- 6. Himilooyin
- 7. Saamaysay
- 8. In siyaasad ahaan madaxda Afrika ay goosato;
- .9. Taabba gelis
- 10. Tabaabusho.

3. Curis.

Qor ugu yaraan 15 sadar oo hadalkaaga ah adoo ka sheekaynaya kaalinta Soomaaliya kaga jirto mideynta iyo isukeenka Afrika.

Casharka Toban iyo Labaad

SHAOADA

Baahida uu dadku u qabo shaqada waa mid ku siman abuuristiisii hore waana ta u geeysey inuu baadi doonto cunto iyo hu.

Shaqadu waa aasaaska kowaad ee keenay iibaxnimada iyo reer magaalnimada, shaqadaasoo ah mid ay ka dambayso maskax iyo habayni. Nolosha bilawgeedii waxa uu bani-aadanku isku deyi jiray inuu taabo oo uu yeesho wax allaale wixii uu Dhulkaana u ahaa meesha qura ee uu ka helo waxheli karo. yaabaha uu ku baahi baxo. Markii uu qabatimay beeraha ee uu ka haqab beelay dhar (mid Qallafsan) iyo dhuuniba, ayuu dadku bilaabay in uu ka fekiro oc uu haweysto waxyaabo kale. Waxa uu doonay in uu tosho dhar, in uu samaysto galab cunto ivo in ш samaysto waxyaabo halka tago ama uu uu ku Intaas oo dhammi waa kuwe ay keentay baahida uu u qabo bulshanimada iyo isu imaanshaha. Taasina waxa ay noqotay bilow heer cusub ama heer farsamo (sanco).

Sancadu aad bay u soo koobnayd bilowgii, mana ay dhaafsiisnayn midda gacmaha laga qabto. Degmooyinka iyo magaalooyinkuna way tirsanaayeen, baahida dadkuna way yarayd.

Kacaankii Sancada dabadii, waxa la bilaabay in la sameeyo ama la hindiso qalab badan, waxaana lagu adeegtay uumiga. Taasina waxa ay la timid in ay shaqadii gacantu yaraato, wax soo saaridii ay korodho, suuqyadiina ay bataan oo ay dhaafaan magaalooyinkii iyo Degmooyinkii tirsanaa. Kacaankii Sancada waxa uu dhaliyay Wershado heerkooda soo saariddu uu aad u sareeyo iyo dabaqad Shaqaale. Shaqadii markaa waxa noqotay dalagga qura ee dadka ay wax ka soo galaan, qofkii aan shaqayninna waxa uu noqday mid la naycbaysto oo bulshada culays ku ah,

Bulshada cusubina uma kala aaba yeesho shaqada. Waxana na ay oggoshahay in uu qotku dalag ka dhigto wax allaale wixii uu dheef ka helayo. isaga oo aan qofna ku xad gudbin akhlaaqda, mabaadi'da iyo heerarka Bulshadana, mar haddii ay shaqo tahay, nooc kastaba ha ahaatee, mid ay bulshadu u baahan tahay waxa ay shaqadaa iyada ahi mutaystay gadderis. Waxa ji-

ri karta in ay dalal shaqooyinka qaarkood ay hoos u eegaan oo ay u yaqaanniin magacyo yasid iyo qadderis darro ay ku jirto.

Hase yeeshee, waxa loo baahan yahay in magacyo ka fiican ama ka naxli yar kuwaa aaney dadku jeeleysaneyn la isticmaalo Magacyadaasi iyo kuwa kale ee la midka ahiba waxay oggolaysiinayaan qofka aadamiga ah in uu adeege u noqdo asaaggii waayoo mar haddii uu qofku dhuunigiisa u dhidideeyo waxa uu mutaystay ixtiraan iyo qaddaris.

Haddii aynu u sii fiirsanno shaqaale kasta oo ka mid ah bulshada. shaqadda uu qabtaa ha yareeto ama ha weynaatee, waxa aynu garan karnaa in ay waajib inagu tahay in aynu ixtiraanno qofka shaqaalaha ah. Waayo waxa uu innoo qabtaa shaqo lagama maarmaan ah. Fikraddaasi waxay maseyneysaa ka dhulka xaaqa, ka dharka sameeya, ka wax (aan hore u jirijirin) soo saara ama allifa, ka heesa ama jila, ka leh Wershadaha ama ka ay soo galaan kuman-yaalka Geni... Sidaas daraadeed, waxa dhallinyaradda la gudboon in aanay shaqana hoos u eegin oo aaney yasin. waxa kale oo la gudboon in ay bartaan sida loo ixtiraamo qofka Shaqaalaha ah. Waana in ay caadeystaan dulqaadka iyo kibir-yarida oo ay shaqooyinka ku bilaabaan qalbi furan iyo niyad sami iyagoo isla markaa higsanaya hirar iyo himilooyin sare.

1. Weydiino.

- 1) Sidee bay shaqadu u keentay ilbaxnimada?
- 2) Xaggee buu dadkii hore ka heli jiray waxyaalaha neleshu u baahan tahay?
- 3) Maxay beeruhu dadka u taraan?
- 4) Sidee bay u billaabatay sancadu?
- 5) Muxuu ahaa Kacaankii sancadu?
- 6) Sidee baa looga baxay sancadii gacanta?
- 7) «Bulshadu wey u baahan-tahay shaqaale kasta, ha weynaato shaqadiisu ama ha yaraatee». Tusaale ka bixi.
- 8) Muxuu kaa mudan yahay ninka qolka aad wax ku barato xaaqa ee nadiifiya?

- 9) Heerkee bay shaqaaluhu ka galaan dhaqaalaha dal- ka? waayo?
- 10) «Xaglo xiran xoolo kuma yimaadaan» sharax.

2. Curis.

«Baahidu waa furaha wax soo saaridda (wax hindiska). Oraahdaa kor ku qoran ciwaan u qaado dabadeedna curis ka qor adiga oo keenaya sababo rumeynaya, craahdaas micnaha ku jira.

Casharka Toban iyo Saddexaad

SOCDAALKII GULIFAR

Sheekada soo soctaa waxa laga soo guuriyeye Buugga Kowaad ee sheekada la yiraahdo Socdaalkii Gulifar.

Gulifar wuxuu seexday meel xamasha leh. Markii uu baraarugey, wuxuu arkay isaga oo dhulka ku qodban oo aan dhaqdhaqaaqi karayn. Wuxuu kale uu arkay dad gaaggaban oo dhererkoodu uu yahay lix xubnood oo ku dul socsoconaya korkiisa.

Wixii aan tamar, tab, iyo xeelad lahaa oo dhan baan isugu geeyey sidii aan isaga debcin lahaa xarkaha iyo dhidibaha la igu dhisay. Markii ay hawl, dhibaato, iyo stiil badani, sida qof kasta oo sheekadan akhriyaaba maleyn karo, iga soo gaartay ayay nasiib wanaag ii suura gashay inaan xarkihii laygu xiray aan iska gooyo; dhidibadii gacanta bidix igaga qotomeyna aan debciyo. Markii aan soo fujiyey ee aan eegay, ayaan helay sidii ay ii dhiseen iyo farsamadii ay wax u dhidbeen.

Isla markiiba dhufasho xoog ah baan iskaga gooyey xarkihii igaga giijisnaa timaha madaxa ee dhinaca bidixda. Sidaa daraaddeed waxa ii suurtoodey, inaan madaxa gees u weeciyo, in qiyaastii laba xubnood ah. Hase yeeshee, nimankii baa mar labaad i soo weeraray intii aanan ka gacan sarrayn. Dabadeedna waxa yeeray qoob iyo qalo; markii buuqii iyo yabaqii ay joogsadayna, waxan maqlay dhawaaq dheer oo mid iyaga ka mid ah ka soo baxay. In yar ka dibna waxaan dareemay boqollaal leeb oo mar keliya gacantayda bidix lagu soo ganay, isla markiiba sida irbadda ugu wada qotonsaday. Intaas waxa dheeraa iyaga oo gammunno kale cirka u ganay, sida sawaariikhda loo gano, waxayna ila noqotay in qaar ka mid ahi jirkayga ay ku joogsadeen inkasta oo aanan xanuunkoodii dareemin.

Markii roobkaas leebabka ahi uu dhammaaday, ayaa taah tiiraanyo iyo xanuun aan billaabay; waxaanan mar kale isku deyey inaan dhismaha iyo xarkaha iska debciyo, hase yeeshee, waxay igu soo ganeen leebab kuwii hore ka badan, dadkii qaar ka mid ahina waxayba isku dayeen inay warmo hareeraha igaga joojiyaan.

Intaas ka dib, waxay ila noqotay, inay fiican-tahay inaan iska jiifo oo aanan isdhaqaajin ilaa habeenku ka dumayo markaas oo ay ii suuroobi karto inaan xarkaha iska furo, mar haddii gacanta bidix ay ii furan-tahay. Xagga dadka markii aan qiyaasay, waxay ila noqotay inaan ka gacan sarreyn karo xoog kasta oo ay igula dagaalmaan mar haddii dadka oo dhami yahay noocii aan shalay la kulmay ee far-dhexada laale'kaa.

Hase yeeshee, arrintu ma noqon sidii aan ugu talo galay. Markii arkeen inaan iska xasilloonahay, ayay gantaalihii iga ioojiyeen, hase ahaatee, buuqii iyo sawaxankoodii waxaan ka gartay in tiradii dadku ay soo badatay, meel qiyaastii afar tallaabo ii jirtey, dhegta midigna igaga toosnayd, ayaan muddo saacad ah sanqar isdaba-joog ah ka maqlayey. Waxayna ila ahavd dad shaqaynaya. Markii, intii xarkaha iyo dhidibadu ii oggolaan karayeen inaan eego aan geestii sanqartu ay ka baxaysey aan jalleecay, waxaan arkay rako meeshii laga dhisay. Rakada dhererkeedu wuxuu ahaa taako iyo badh, xooggeeduna wuxuu qaadi karayey ilaa afar qof oo iyaga ka mid ah, waxayna lahayd saddex jaranjaro ama sallaan oo laga koro. halkaa ayaa mid iyaga ka mid ah, una ekaa nin yo weyn leh, khudbad iiga soo jeediyey. Hase yeeshee, ereyna kama garaneyn. Intii aanu hadalkiisa waxa ii yimid ilaa konton qof oo iga furay xarkihii madaxa geestiisa bidix igaga xirraa, taas oo si buuxdo iigu suura gelisey inaan geesta midig jalleeco, qofka hadlayana weiigiisa isha ka buuxsado. Wuxuu ahaa nin cimrigiisu da' dhexaad yahay wax yarna ka madax taagan labada nin ee Saddexda nin midkood wuxuu ahaa inan kor ugu hayey jubbaddii uu gashanaa, dhererkiisuna wax yar buu kor uga dheeraa fardhexdayda. Labada nin ee kale hareeraha ayay ka taagnaayeen. Sidii nin aftahamo ah buu u hadlayey, waxaana iiga muuqanaysey caga-jugleen badan iyo ballan qaadyo, waxa kale oo iiga muuqdey yaxyax iyo naxariis fara-Si qabow ayuu hadal gaaban iigu jawaaby, markii aan gacanta bidix iyo indhaha xagga samada kor ugu qaaday, sidii oo aan Ilaahay markhaati uga dhigayo.

Baahidii iyo harraadkii i hayey si aan ugu sheego waxan jalleecey ninkii ila hadlaayey markaasaan afka gacanta geliyey. Beqorkii si fiican buu ii af gartay. Rakadii buu ka soo degey dabadeedna wuxuu amar ku bixiyey in degdeg cunto la iigu

keeno. Dhawr sallaan baa harcerahayga lagu soo daadiyay; boqollaal dad ah ayaa dabadeedna sallaannadii soo koray iyaga oo kolayo hilib ah sida, waxayna bilaabeen inay afka iigu guraan. Hilibku wuxuu ahaa xawayaan kala jaadjaad ah waxaana ka mid ahaa jeenyo iyo lugo kuwa ariga u eg, hase ahaatee, ka yaryar. Dhawr midh ayaan hilibkii ka cunay rootidiina hal hal xabbadaha rasaasta laa le'eg. Intii ay i cunsiin karayeen bay i cunsiiyeen iyaga oo xooggeyga iyo hunguri waynaantayda la yaabsan.

Laylis:

1. Weydiino:

- 1) Sidee baa Gulifar loogu xiray dhulka?
- 2) Ma u malaynaysaa in ay dhibaato ka gaartey markuu isku dayay inuu madaxa la kaco?
- 3) Sidee bay dadkii yaryara u soo weerareen Gulifar?
- 4) Maxaad u malaynaysaa inuu Gulifar u dareemi waayey leebabkii ku dhacay oogadiisa inkasta oo uu dareemay kuwii ku soo dhacayey wejigiisa?
- 5) Muxuu Gulifar uga cabsanwaayey xoogga ciidan-kooda?
- 6) Maxaa Gulifar u suurto geliyey inuu u jeesto dhinaca midig si uu u fiiriyo ninka hadlaaya?
- 7) Maxay ku dhacday inuu Gulifar garan kari waayo khudbaddii ninka?
- 8) Ninka wejigiisa iyo hadalkiisa maxaa uu Gulifar ka fahmey?
- 9) Sidee buu ku muujiyey Gulifar inuu cunno u baahan yahay?
- 10) Sidee baa se cunnadii loo siiyey?
- 11) Maxay kula tahay inay dadku u maleeyeen Gulifar markii ugu horreysey ee ay arkeen?

2. Sheeko Abuur.

Markaad sheeko abuuraysid waxaad soo qaadanaysaa arbaha (ninka ay sheekadu ku socoto) ama qalanjada (naag-

ta ay sheekadu ku socoto), dabadeed waxaad ka hor keenaysaa dhibaate ama khatar. Dhibaataadaas waxa ka gacan sarreeynaaya arbaha/qalanjada.

Sheekadu intay secoto dhibaatooyin badan ayaa laga yaabaa inay ka her yimaaddaan, ugu dambeystase waxa ku guulaysta arbaha/qalanjada.

Hoos waxa ku qoran qodobbo laga dhisi karo sheeko ka dhacday agagaarka webi weyn. Isku day inaad sheeko ka abuurtid:

"Maxamed iyo saaxiibadii ayaa u ambabaxay xagga webiga si ay dheeman u raadiyaan. Iyaga oo dheemantii guranaya ayaa waxa soo weeraray bahal dad cun ah. Bahalkii ayay la dagaallameen weyna dileen. Dheeman badan oo kale ayey heleen markaasay hoydeen.

Casharka Toban iyo Afraad

ISKAASHIGA

Raadadka iskaashigu waa kuwo aan duugoobahayn; faa'iidooyinkiisuna waa kuwo muuqda oo la taaban karo. Waxa raadadka iskaashiga aad ku arki kartaa guriga aad ku jirtid, cuntada aad cuntid ee aad ku nooshahay, buugga aad macaansatid, dharka aad xiratid ee aad ka huwatid kulka iyo qabowga.

Waxa kale oo aad iskaashiga ku arki kartaa magaalo kasta, tuulo kasta iyo meel kale oo walba oo aad ku nooshahay. Si gaar ah waxa aad iskaashiga ugu arki kartaa Ummadda Soomaaliyeed dhexdeeda, ummadaha Islaamka dhexdooda iyo ururrada caalamiga ah ce kale dhexdooda.

Sida ay isu kaashadaan dadku si u dhiganta ayey Xayawaanka kale qudhoodu isu kaashadaan.

Surta (guri-shinniyeedka) waxa ka dhex socda ayaa iyana inoo noqon kara tusaale sugan oo iskaashi xayawaan: Waxaad arkaysaa koox shinni ah oo u qaybsan dhismaha guriga, iyadoo u dhigaysa qaab jumateri oo la yaab leh; kooxina socdaallo dhaadheer ayay gashaa si ay u soo nuugto ubaxa oo dhabaqa u keento guryaha; kooxina guryaha ayay nadiifisaa; kooxina waxa ay u qaybsan tahay gaashaandhigga oo waxay si naxariis darro ah ula dirirtaa cadawgii soo gardaraysta surta (guri-shinniyeedka); kooxina waxay ku meeraalaysataa guri-shinniyeedka iyada oo baalasha xoog u ruxaysa (babinaysa) si ay u qaboojiso guri-shinniyeedka dabadeedna uu u noqdo meel ku habboon malab sameynta. Waxaa run ah, iskaashiga shinnida la'aantii in aanu malab jireen, malabka macaan ee uu Eebbaheen ku tilmaamay daawada.

Haddii aad daawatid cayaar ah kubbadda cagta, waxaad arki kartaa in uu iskaashigu yahay sababaha ugu waaweyn ee keena guusha. Tusaale ahaan: Cayaarta kubbadda cagtu kama maaranto baalka midig; baalka midigna waxba tarimaayo ka bidix la'aantii. Sida oo kale labada baal waxba tarimaayaan haddii aanay taakulaynayn xubnaha kale ee kooxdu.

Waxa kale oo aynnu iyana aragnaa in nin kocxda ka mid ahi uu dhaliyo goolka, hase yeeshee, guushaasi ma ah mid uu isagaoo qurihi gaarey ee waa mirihii iskaashiga iyo dadaalka kocxda oo dhan. Nin waliba oo kooxda ka mid ahina wuu ku ammaananyahay.

Iskaashiga iyo wax-wada-qabsigu waa shay sal u ah nolosha bulshada Soomaaliyeed ee maanta. Marar badan ayaa aynnu maqallaa dadweynaha ku kala nool degmooyinka Soomaaliya oo sameeyey jidad ama jeexay kelliyo (Kannaalo) ama dhisay dugsiyo iyo cusbataalo. Hawlahaa iyo kuwo kale oo badan oo la mid aha wuxuu dadku, iyadoo aan loo kala harin yar iyo weyn oday iyo habar, uu u qabtaa si xilkasnimo iyo hagar-beel ku jiro.

Waxa aan shaki lahayn in fikradda dhaxal galka leh ee loo yaqaan «Iskaa-wax-u-qabso» ay ku dhisantahay hagar bax, iskaashi iyo wax wada qabsi himiladiisu tahay horukac iyo baraare. Fikraddaas oo hadda ku baahdey araraha iyo goon nyaha carriga Soomaaliyeed oo dhan, waxay suurogelinaysaa ama soo dhoweynaysaa himilooyinkii ummadda Soomaaliyeed. Meel kastaba ha joogtee, waxay ummadda Soomaaliyeed iska kaashanaysaa ciribtirka tacadiga, waxayna gaashaanka u daruuraysaa daandaansiga cadawga.

Dhan kale haddii aynnu arrinta ka eegno, waxa inoo muuqan kara in ay dawladaha Afrika aqocasadeen baahida ay u qabaan wax wada qabsi: wax wada qabsigaa oo ah jidkii ay u mari lahaayeen horumarkooda, sharaftooda iyo ummadnimadooda. Wax wada qabsiga Afrikana waxa astaan u ah Ururka Midowga Afrika (UMA); kaasoo dhexdhexaadiya isafgaranshawaaga ka dhex dhaca dawladaha Afrika ee Ururka kuna dadaala wax wada qabsiga iyo isutagga dawladaha Afrika ee walaalaha ah ee gumaysigu uu kala irdheeyey.

Tusaale iskaashi waxa kale oo inoo noqon kara midka ka dhexeeya dawladaha Afrika iyo kuwa Aasiya. Dawladahas oo ay siyaasaddooda iyo ujeeddadooda asaasiga ahi tahay dhexdhexaad, waxa isu keenay eexo iyo godob nacayb, iyo rabid ay rabaan in ay niyad-sami kula noolaadaan dawladaha adduunweynaha oo idil.

Uuruka Ummadaha Midoobey iyo xubnihiisa kala duwani

waxay astaan muuq dheer u yihiin midnimada iyo iskaashiga dadyawga adduunweynaha. Gaar ahaan, iskaashigaas mid lagu dar yeelaayo danaha ruuxa aadamiga ah, mashaakilkiisana si qumman wax uga qabanaya.

Eebbena, Sareeye, wuxuu Quraankiisa inagu farayaa in aynnu iska kaashanno samaha iyo cabsidiisa kana reebnaanno iskaashi xumaha iyo cadaawadda.

Laylis:

1. Weydiing.

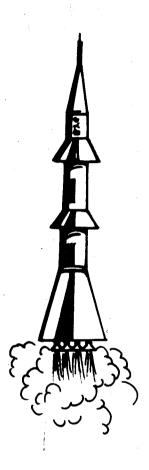
- 1) Sidee buu noqdaa iskaashigu sabab ka mdi ah sababaha guusha keena marka aynnu ka hadlayno ciyaar kubbadoed, masalan?
- 2) Mawduuca aad soo akhriday ka dooro saddex xubnood oo ka mid ah, dabadeedna mid walba sii cinwaan soo koobaaya fikradda guud ee xubinta.
- 3) «Iskaashiga iyo wax wada qabsigu waa shay sal u ah nolosha bulshada Soomaaliyeed ee maanta». Sharax ka bixi oraahdan adigoo la kaashanaaya wixii aad mawduuca ku soo akhriday.
- 4) Keen maahmaah ama murti tilmaamaysa:
 - b) Iskaashiga ka dhexeeya dadka Soomaaliyeed.
 - t) Iskaashiga ka dhexeeya dadka aadamiga ah guud ahaan.
- 5) Keen aayad Qur'aan ah oo la micna ah weedha mawduuca lagu soo gebagebeeyey.
- 6) Erayadan weedho muujiya micnahooda soo geti: Raad; iskaashi; socdaal; gaashaandhig; meeraalaysi; taakulo; miro iskaashi; baahdey; araha iyo goonyaha; waxa ay gaashaanka u daruuraysaa; daandaansi; astaan; kala irdheeyey; eexo; niyad-sami; idil.

2. Koobid.

Soo koob casharka adiga oo isticmaalaya erayo aan ka badnayn (60).

Casharka Toban iyo Shanaad

DAYAX-GACMEEDKII AADAMIGA SIDEY

Dayax-gacmeedkii «Isbootnik II» ee uu Ruushku ganay 1957kii ayaa ugu horreeyey dayax-gacmeed wax nool qaada oo wuxuu sidey eygii «Leyka».

Haddii la dersi lahaa wixii dhibaato soo qabsatay intii uu samada ku maqnaa, nasiib darro waxa lahaa in aanu «Leyka»isaga oo nool dhulka ku soo noqon.

Bani aadan dayax-gacmeed raaca waxa ugu horreeyey Gaashaanle Yuuri Gaagarin oo ahaa Ruush, waxana uu raa-

cay dayax-gacmeedkii la oran jirey «Vostok I», kaas oo la diray 12kii Abriil 1961. Wuxuu dhulka ku soo wareegay hal mar. Taas oo ku qaadatay saacad iyo 48 daqiiqadood Wuxu kor u kacay 112 ilaa 203 mayl nabad qabna wuxu soo noqday meeshii loogu tala galay.

Will Gaashaanle Titof oo isna raacay «Vostok I» wuxuu dhulka ku soo sameeyey 17½ wareeg. Wuxuu maqnaa bisha Ogost 8dii ilaa 9kii sannadkii 1961, asbadeedna nabad

dab buu ku soo noqday.

Dhinaca Maraykanka, dayax-gac needdadii dadka siday wuxuu ku bilaabmay «Mashruucii Meerkuri». Kii ugu horreeyey waxa la diray 1962kii oo waxa cirbixiyey Gaashaanle Sare Sheberd. Waxa uu maqnaa siddeed daqiiqadood wuxuuna kor u kacay 115 mayl. Joon Gelen oo raacay dayax-gacmeedkii «Friendship 7», saddex wareeg buunu dhulka ku sameeyey.

Ka dib hawsha hawadu waxa ay noqotay waddo halaq

mareen ah.

Bishii Diisambar 1968kii Maraykanku waxa ay direen dayax-gacmeedkii «Aboollo 8», kaas oo sidey saddex nin, oo toban goor Dayaxa ku soo wareegey. Wuxuuna Dayaxa ka soo qaaday sawiro, dabadeedna nabad qab ayuu ku soo noqday.

Hase yeeshee, waxa iyadu guul weyn ahayd liibaantii uu Maraykanku ku liibaanay «Aboello 11». Dayaxa guudkiisa uu fariistay iyadoo uu sido saddexdii nin ee kala ahaa Armistrong, Koolinis iyo Aldarin, halkaasna ay ku rumeeyeen himilooyinkii culimada Saynisku ay muddada dheer u halgamayeen Iyaka oo sida ciid iyo dhagaxaanba si nabad qab ah dhulka ugu soo noqdeen. Markii ay dhulka soo gaareen, si diirran baa loo soo dhaweeyey illayn himilooyinkii Culimada Sayniska ayey rumeeyeene. Hase yeeshee, muddo ayaa la kaarantiimeeyey iyadoo laga baqay in ay jirrooyin dayaxa ka keenaan.

1. Weydiino. ce crastido save agral amo al abbat da .

- 1) Waa maxay «dayax-gacmeedku»?
- 2) Yaa dayax-gacmeedkii ugu horreeyey ee wax nool sidey diray? Yaa saarraa dayax-gacmeedkaa?

- 3) Goormaa ayuu bani aadankii ugu horreeyey Dayaxgacmeed raacay? Kumuu ahaa?
- 4) Goorma ayaa bani aadanka ugu horreysey in uu Dayaxa guudkiisa tago? Waddankee bay ka tirsanaayeen? Maxaa lagu magacaabi jirey Dayax-gacmeedkii ay raaceen?
 - 5) Maxaa cirmareen dii Dayaxa tegey sida weyn loogu soo dhowee markii ay soo noqdeen?
- 6) Maxaa loola jeedaa «Hawadu waxa ay noqotay waddo halaq»?
- 7) Maxaa faa'iido ah ee aad u malaynaysaa in ay ku jirto tegidda uu bani aadanku tegayo Dayaxa iyo xiddigaha?
- 8) Ma kula tahay in nafleydu Dayaxa guudkiisa ay si caadi ah ugu noolaan karayso? Waayo?
- 9) Ma ogtahay in ay samada sare jirto meel haddii ninka cirmareenka ahi inta uu Dayaxa-gacmeeda ka baxo hawl, yari u tallaabsan karayo? Sheeg sababaha arrintaas ugu wacan?
- 10) Marmar waxa aynnu habeenkii cirka ku aragnaa wax xiddigaha u eg hase yeeshee aan xiddig ahayn, oo ku meeraalaysanaya dhulka, ma sheegi kartaa waxaa si waxa uu yahay iyo sababaha uu inoogu dul meeraaleysanayo?

Utgocci), maked see dayangristitterin itsgeres basilgristini its Oo aaren orisalini kan haatigaalabkootinysebash do dhaden fisse Tassi waa arrin aan se labba gaaqutaasay selabila variatiseed

The state of the s

beading, fraga oo san cidna kaalineysan bon baraka ko'dhi osa kunooday - Dhibabteeyin joogra ab iyo wax ingujhore caaifraan ininga aboncodo fi dida midon ma ah gaara i Casti-

Casharka Toban iyo Lixaad

BADWEYN BADEN KU MAAXIS

Kumaayaal ruux ayaa sannad walba naftooda ku waaya maraakiibta qarraqanta. Dadkaas qaarkood badda ayaa cunta, hase yeeshee, intooda badani (boqolkiiba 75%) waxay ku baxaan doonyo, saxiimada iyo waxyaalo kale oo la mid ah. Hase yeeshee, dad badan oo ah kuwa doonyaha badbaadada goosta ayaa ku dhinta muddo saddex ilaa afar casho dhexdood ah.

Nin caalin ah oo Faransiis lana oran jirey Dr. Bombard ayaa su'aalahan isweydiiyey:

«Maxaa dadku muddadaas gaaban ugu dhimanayaa, iyada oo la ogyahay in qofku uu biyo la'aan toban maalmood ku noolaan karo, cunto la'aanna soddon casho? Miyaanuse qofku badda ka heli karin wixii uu u baahan yahay?»

Waxa hubaal noqotay in dadka doonayaha badbaada goostaa ay u dhintaan quusasho iyo walaac keli ah. Taas oo ku timaadda inay dhimasho niyadda gashadaan isuna dhiibaan.

Ninkaas caalimka ahi isaga oo arrimahaas oo dhan xusuusan, ayuu doonay in uu si dhab ah u ogaado inta qofku uu doonni gudaheed ku noolaan karo, haddii uu rajo qabo,. isagoo wixii uu badda ka heli karaana quudanaya.

Dr. Bembard wuxuu u ambabaxay in uu baden (doonni yar) rabadh ah Badweynta Atalaantiga kaga tallaabo, isaga oo wax sahay ah haba yaraatee aan sidan.

Safarkaa wuxuu ku jirey shan iyo lixdan maalmood; saddex iyo labaatankii maalmood ee u horreeyey ma uusan helin biyo-roob. Safarka dhammaadkiisiina waxa miisaanka jirkiisa ka go'ay saddex iyo labaatan kiiloogaraam (in ka badan 50 rodol). Firkiisu wuxuu yeeshay nabarro cascas oo xanuun badan; ciddiyaha cagaha oo dhamina way ka soo daateen. Hase yeeshee, markii uu ka soo degey xeebta Jasiirada Barbaaduus, isaga oo aan cidna kaalmaysan buu bataaxa korkiisa ku sooday. Dhibaatooyin joogta ah iyo wax inuu hore caafimaadkiisu u soo noqdo u diida midna ma ay gaarin. Caafi

maadkiisu iyo xooggiisuba si dhaqso ah bay ugu soo noqdeen. Sida runta ah, baddu waxay iska leedahay sheekooyin badan oo khuraafaad ah, wax cilmi ahna aan ku fadhiyin; waxyaalo badan baa dadku sabab la'aan u rumeysta dadka qaar ay aamminsan yihiin in tirada saddex iyo toba ay tahay mid nasiib darro la xiriirto. Arrimaha noocaas ah waa malayaal ah fikrado aanay weli cidna tijaabin.

Waxa jiri jirey oo kale male ahaa in qofku uu waalanayo haddii uu cabbo biyaha badda ee milixda leh; ka dibna uu dhimanaayo. Runtii waxay tahay, in jirka dadku maalintii uu u baahan yahay qiyaastii badh (2/3 litir) cusbada laga helo biyaha badda ah. Sidaas daraadeed qofku in yar waa uu ka cabbi karaa biyaha badda isaga oo aan waxba ku noqon. Dr. Bombard sidaas buu rumaysnaa markii uu safarkiisa bilaabayey.

Sida wixii loo baahan yahay Badda looga helo

Weligaa ma dhadhamisay kalluun markaas badda laga soo saaray hilibkiis? Hilibka kalluunku waa ka milix yaryahay hilibka xayawaanka kale oo dhan. Sidaas daraadeed, qofka badmareenka ahi biyo ku filan buu ka heli karaa kalluunka haddii uu muudka ka nuugo ama ka jaqo kalluunka marka badda laga soo saaro isaga oo weli ceerin.

Waa jirtaa inay dad badani qabaan inaan badweynta (meelaha xeebaha ka fog) kalluun laga helin; sababta oo ah iyada oo kalluunku xeebaha agtooda uun uu ku nool-yahay. Taasi waa arrin aan sal lahayn ama aan run ahayn. Boqollaal jaad oo kalluun ah ayaa doonnida Dr. Bombard maalin walba soo hareereyn jirey intii uu badda marayey oo dhan. Labadii maalmood ee safarkiisa u horeeyey, Dr. Bombard wax kalluun ah ma uu qabsan, sababta oo ahayd isaga oo aan jillaab haysan. Hase yeeshee, maalintii dambe ayuu intuu midh kalluun ah mindidiisa ku dily lafihiisii jillaab ka sameystay: muddaas wixii ka dameeyey si hawl yar buu wixii uu kalluun u baahdo u qabsan jirey.

Intii uu safarka ku jirey oo dhan Dr. Bombard hilib iyo biyo la'aan midna kuma dhicin; labada shayba wuxuu ka heli jirey kalluunkii uu jillaabanayey. Waayadii hore, dadka bad-mareenka ah waxa ku dhici jirey cudur «Fur» la yiraah-

do oo ka dhalan jirey cuntadii baxaaridu qaadan jirtey oo aan lahayn khudrad iyo miro daray ah. Marka cudurkaas dadka lagu arko ayaa maraakiibta lala doonan jirey dekedda ugu dhaw, halkaas oo laga siin jirey caleenta salladhka iyo muudka liinta, kuwaas oo hore u joojin jirey cudurka intaanu fidin. Iminka waxa, iyaga oo xabuub ah la heli karaa dhamaanba walxaha kimikada ah ee jirka bani-aadanku khudradda iyo miraha darayga ah uu uga baahan-yahay. Hase yeeshee, ninka badda ku qarraqmaa lagama yaabo inuu sanduuq dawo ah haysto. Sidaas darteed ayaanu Dr. Bombard u haysan wax daawooyin ah, isla markaas ma uu sidan wax khudrad ah, hase ahaatee, waxa la gudboonaatey inuu waxa uu rabo si uun ku helo.

Waxa la ogyahay inay baddu leedahay geedo yar-yar oo loo yaqaan «blankton». Geedahaas waxa laga heli karaa khudradda jirku uu u baahan-yahay, waxaana qofka kaga filan hal qaaddo dhawrkii beriba.

Marka la doono in geedahaas lagala soo baxo biyaha, waxa la soo qaadaa maro. Marada waxa la suuraa doonnida dhinaceeda dambe. Maradaasi waxay biyaha kala hartaa geedaha yar-yar (blankton) ee la socda biyaha. Sidaas ayuu Dr. Bombard uu yeelay una helay wixii uu badda uga baahnaa oo dhan.

Intii uu badda ku iirey Dr. Bombard maalintiisu sida tan ayay u qaybsanayd. Habeen kasta wuxuu seexan jirey laba iyo toban saacadood, iyadoo ay soo jeediso hawo xumi moovaane. Waagu markuu beryo saacad ayuu kalluumaysan jirey; markaasuu hal saacna eegi jirey meel kasta oo ka mid ah doontiisa rabadhka ah, si uu u hubiyo inaanay meella ka liigeyn oo aanay ka soo deyneyn hawo. Waxa kale oo uu eegi jirey inaanay doontu meella ka xoqnayan, taasoo khasaare keeni karta; dabadeedna saacad barkeed ayuu jimicsi ciyaari jirey si aanay muruuqyada jirkiisu u debcin. Marka av maalintu kala barantahay ayuu isticmaali jirey jiheeye si uu uga qiyaas qaato halka uu kolba maraayo (sida dhabtaana qiyaastiisii iyo xisaabihiisa oo dhami qalad bay noqdeen. safarka ku jirey oo dhan muu garanayn meesha uu maraayo. Wuxuuna filaayey inuu ka hor maro goortii uu yimid). Markaa ka bacdi wax buu akhrisan jirey, markaasuu fiirin jirey

naftiisa si uu u arko in caafimaadkiisa waxa iska beddeleen iyo in kale. Markaa dabadeed wuxuu wax ku qori jirey xasuus qorihiisa. Halkaas oo uu ku muujin jirey wax alla wixii dhacay oo dhan.

Marar badan ayuu la kulmay arrimo takalaan geliyey. Barkimo ayaa mar kaga dhacay badda markaasu nacasnimo sameeyey oo uu ka daba boodey. Intuu barkinta ku sii jeedey ayaa doontiisii ka jiidatey, wuxuna kala kulmay dhib badan sidii uu u gaari lahaa.

Laylis:

Waxaynuu leenahay shan dareemayaal:

- 1) Dareenka Urta Sanka.
- 2) Dareenka aragga Indhaha.
- 3) Dareenka maqalka Dhegaha.
- 4) Dareenka dhadhanka Carrabka.
- 5) Dareenka taabashada Gacmaha iyo jirka oo dhan.

Dad badan ayaan si buuxda u isticmaali karin dareemayaashooda. Taasina waxay dhalisaa inay curisyadoodu iyo warqadahoodu anay ahayn kuwo xiisa leh, waayo maba gartaan siday wax u sheegaan. Iskuday in aad ka jawaabtid su'aalahan soo socda.

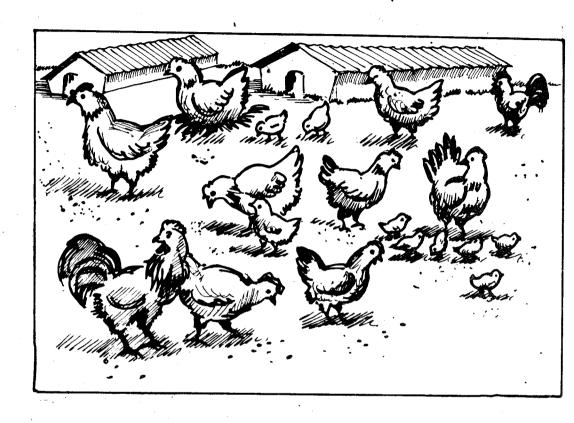
- 1) Xusuuso macallinkii kuu dhigay casharkii u dambeeyey ama ka fikir macallin (aan ahayn ka hadda kuu dhigaya) aad intiinna badani aragteen maanta. Dharkuu xirnaa (ama dharkay xirnayd) ma xusuusan kartaa? Dharka ay xirnaayeen aabaha iyo hooyadaa iyo carruurtiinnu markaad guriga saaka ka soo baxday ka faallocd.
- 2) Bal isku qabo indhaha. Maxaa sanqar ah oo aad maqashay?
- Maxaa sanqar ah ee aad ka filaysaa inaad ka maqashid (b) suuqa wax lagu kala gato? (t) maqaaxida dugsiga?

- 4) Laba arday ha tagaan xafiiska am meel khaas ah oo ka mid ah dugsiga. Ha joogaan halkaa hal ama laba daqiiqadooda oo qura; markay soo noqdaan, ha taxaan sanqaro ay soo maqleen ama ha u, sharraxaan fasalka. Bal eeg midkooda keeni karo sanqaraha ugu badan.
- 5) Immisa urcod oo kala duwan ayaad la kulantay maanta intaad dugsiga ku soo cocotay? Halkee-baad ku urisay? Maxaase urtaa dhaliyey?
- 6) Arday ha isku qabto indhaha, macllinku ha u dhiibo wax uu ku taabto ardaygu gacmihiisa. Ha malleeyo ardagu waxaasi waxa ay yihiin iyo waxa ay ka samaysan yihiin.
- 7) Tani waa su'aal adag. Sidee baad ugu sharixi lahayd ilmo yar oo indha la'aan ku soo dhashay midabka casaaan?
- 8) Beeralaydu hawda waxay ka dareemaan marka uu roob di'i doono iyo marka kale. Darreemayshee ayay isticmaalaan dadka iyo xoolaha soo socdaa inta ba dan: Booliiska, ganacsadaha bunka, raacatada, nijaarka, fannaanka, eyga, fiidmeerta, maroodiga, deerada, qoraha.
- 9) Haddii lagu yiraahdo dareemayaashada mid ha lagaa qaado, keebaad oran lahayd, waayo?
- 10) Maxaa loola jeedaa «dareenka lixaad»?
- 11) Sheeg (b) shan arag oo indhaha u fiican.
 (t) shan arag oo indhaha u xun.
- 12) Tilmaan (b) shan cod oo dhegeysiga u wanaagsan.
 (b) shan cod oo dhegewsiga u daran.
- 13) Tilmaan (a) shan wax oo taabashadooda aanad jeelayn.
- 14) Tilmaan (b) saddex dhadhan oo xun iyo saddex dhadhan oo wanaagsan.

Waxa laga yaabaa inay kugu adkaadeen leyliyada hore. muraadka laga lahaa waxa waeye hoay ku xasuusiyaan sidii aad shantaada dareeme si buuxda uga faa'iidaysan kartid. Hadiyo jeer eeg, dhegeyso, dhadhami, oo taabo, kadibna raadi erayo **aad** ku sifaysid waxyaalahaasoo dhan.

Waxa la hubaa inaad markaa ogaan doontid arrimo badan oo aanad hore u dareemin sida darteedna ay hadlkaagu iyo qoristaadu xiiso yeelan doonaan.

Casharka Toban iyo Toddobaad DHAQASHADA DIGAAGGA

Digaaggu waxa uu ka kooban-yahay dhawr nooc oo shimbiraha dabjoogtada ah. Shimbirahaasi waxa ay badiba yihiin digaagga, diig ruumiga, badadda iyo ceel joogta. Marka guud haan looga hadlo, dhaqashada digaagga waxa looga jeedaa rabbaynta ama korinta digaagga, gaar ahaan, cariirka. Digaagga waxa dabjoogta laga dhigay muddo laga jooga 5,000 sannadood si cunno looga helo. Ugxaanta iyo hilibka digaagga waxay ka mid yihiin cuntadeenna kuwa ugu muhiimsan. Labaduba waxay ka haqab baxsan yihiin barotiin. Qiimaha cuntada ugxaanta digaagga aad bay ugu dheer yihiin waddamada uu hilibku qaaliga yahay.

Waxtarka laga helo Dhaqashada Digaagga

Dhaqashada digaagga waxa ay inoo leedahay waxtarro badan.

- 1) Waa meel bani-aadamku cunto ka helo, waayo ugxaantu waa il wacan oo barotiinka, macdanta iyo fiitamiinada laga helo. Xagga qiimaynta cuntadana, ugxaanta waxa baradhaafiyey caanaha oo keliya. Ugxaantu waxa ay gaar ahaan cunto wacan u tahay carruurta.
- 2) Dhaqashada digaagga way ka kharash yar-tahay marka la garab dhigo kharashka dhaqidda qaybaha xoolaha kale ee ay ka mid yihiin: lo'da, geela, ariga, iwm. Qiimaha aad marka hore ku soo iibsanaysaa aad buu uga hooseeyaa kan lo'da geela iyo ariga. Quudintooduna aad bay uga jabantahay ta xoolaha, taas oo ay cunaan miraha dhirta ka baxa intooda badan. Waxa kale oo ay isticmaali karaan waxyaabaha dadku cuntadoodu ka daadiyaan ee ay ka mid yihiin xabuubka jajabay, iniinaha ama khudradda la cunc iwm. Jaddii cuntadooda heer sare laga dhigo waxa ay ka koo maanaysaa hilibka kalluunka, lafaha, IWM. ee ah haraaga Warshadaha

Hilibka iyo kaluunka. Hadda, Soomaaliya waxa laga helaa Warshadda Hilibka ee Kismaayo iyo Warshadda Qasacaynta kalluunka ee Laas-Qoray.

Baahida digaaggu biyaha uu u qabaana way yartahay, sidaas darteed ayaa xaaladaha cimiladu aanay koobnayn ka faa'iidaysiga digaagga dalka Soomaaliya haddii guud ahaan looga hadlo.

Biyaha ay 100kii shimbiroodba isticmaalaan shanti bilood iyo wixii ka badan, waxa lagu qiyaasay 5-10 galaan maalintiiba.

- Dhaqashada digaaggu waxay u baahantahay shaaqaale yar. Qof qura ayaa ilaalin kara 1000 shimbirood oo waaweyn.
- 4) Dhaqashada digaaggu waxay u baahantahay dhul yar oo ka duwan inta xoolaha kale ay ku noolaan karaan. Taas oo dhawrkii gooddiba (hektaarba) ay ku fillaadaan daaqsin madax keliya iyo waxaan dhaamin. Di-

m², oo dhul ah.

Taas micnaheedu waxa weeye in dhawr boqol oo digaagga ah lagu dhigi karo goodi (hiktaar) walba oo dhul ah. Sidaas oo kale ayaa guryahooduna ay u yaryaryihiin sababto ah jimir yaryaraantooda.

1) Weydiino.

Immisa nooc bay ka koobayn yihiin shimbiraha la 1) dhaqdaa?

Waa maxay dabjoogtu? 2)

Maxaa loola jeedaa dhaqashada digaagga? 3)

Maxaa ka mid ah nafaqocyinka laga helo ukunta di-4) gaagga?

Sheeg saddex siyaabood oo dhaqashada digaaggu ay 5) uga fududdahay dhaqashada ariga?

Waa maxay quudinta digaaggu?

Ma fududdahay in Soomaaliya digaagga laga dhaq-7) do mise way adagtahay? Ka faallood.

Inkasta oo Soomaaliya geel, ari iyo lo' intaba ay ho-8) dan ku tahay, haddana aad baa hilibka digaagga dalka gudihiisa loogaga baahan-yahay. Maxaad ka qahtaa fikraddaas? Keen sababo.

Erayo Cusub. 2.

Isla doono erayadan iyo micnahooda.

- b) in aan ka badnayn. i) haqab baxsan.
- t) wixii aan loo baahnayn. ii) quudinta.
- j) ka dheregsan, ka buuxa.
- iii) dabjoogta.iv) Ugxaanta. x) ukunta.
- kh) wax siin.. v) Haraaga.
- d) kuwa dadka la noolaada. vi) wax aan dhaamin.

Curis. 3.

«Reer guraaga Soomaaliya wuu dhaqan karaa digaagga», ka qor curis aan ka badanayn laba bog.

Casharka Toban iyo Siddeeddaad

REER KAHAF I*

Beri hore waxa magaalo la oran jirey «Ufsuus» oo uu haystey Boqor lagu magacaabi jirey «Diqled-yaannuus», Boqorku Ilaahay iyo Aakhiro toona ma uu rumaysanayn; waxanu lahaa sanamyo uu caabudo dadkiisana uu ugu baaqo caabudaaddooda. Boqorka iyo dadkiisu si weyn ayay u xurmayn jireen sanamyaddoodaas waxa si joogto ah ay u tegi jireen meelaha lagu caabudo, halkaasoo ay alla bari, salaad iyo duco isku hawli jireen.

Magaalada «Ufsuus» waxa degganaa inan barbaar ah oo ku tilmaannaa maskax fayoobi iyo il-dheeri badan. Inankii intuu maalin maalmaha ka mid ah fekerey ayuu isweydiiyey: «Maxay yihiin sanamyadan ay caabudayaan? Maxayse duco ka ogyihiin. Run ahaan waa dhagax aan cidna wax tati karin cidna wax yeeli karin, sidaas daraadeed ma noqon karto Ilaahii dadka!» Wax badan haddii uu fekeray, wuxuu inanku isku qanciyey in uu uunkani leeyahay Ilaah aan ahayn sanmayadaan ay dadkani caabudaan. Waa inuu jiraa, ayuu is yiri. Ilaah weyen kii abuluray nafleeyda iyo dhagaxa, kii keenay roobka, kii soo saaray dhirta, kii beeray miraha ee ka irsiqay dadka.

Inaankii waxa uu helay oo uu garabsaday barbaar reer «Ufsuus» ah oo amminsan waxa uu amminsan yahav. Barbaartu waxay ku tashatay inay dadkii magaalada iyo wixii ay caabudayeen ka go'do oo ay u go'do cibaadada Ilaahay. Boqorkii baa dabadeed tabey barbaartii; haddii uu xaalkoodii sii waraytayna waxa uu ogaaday in ay yihiin niman ka talo baxay dadka reer «Ufsuus». Waxa loo sheegay in aanay amminsanayn Ilaahyada reer «Ufsuus» ayna leeyihiin sir isu keenta. waxa kale oo uu cgaaday inay maalin walba inta ay isu yimaaddaan oo ay faqaan dabadeedna ay isu raacaan guri ka mid ah guryahooda halkaasoo ay hoosta ka xirtaan; waxse markaa dabadeed dhaca lama yaqaan. Boqorkii markii uu maqlay ayuu intuu gadooday yiri: «Hoog ayey mutaysteen haddii ay arrintaasu rumaydo! Iigu yeera bal aan xaalkooda wax ka weydiiye».

Ergadii markii ay barbaarta farriintii gaarsiiyey ayey barbaartii u tagtay Boqorkii. Boqorkii isagoo caraysan ayuu ku yiri: «Muxuu yahay warkaan la iiga kiin sheegay? Ma dhabbar iiraa barabaddaya ilaabaa aya kuusuyaga ahaya?»

baa in aad caabuddaan ilaahyo aan kuwayaga ahayn ?»

Mid ka mid ah barbaartii ayaa ku jawaabey: «Annagu waxa aannu caabudnaa Ilaaha keliya ee jira; ka ina abuuray ee ina quudiya; ka aynnu dhammaan u noqonayno Maalinta Qyiaamaha.»

Boqorkii: «Oo maxay tahay Maalinta Qiyaamuhu ee aydun sheegaysaan?»

Barbaartii: «Waxa lagama maarmaan ah in uu Ilaahii ina abuuray isu keen soo ururiyo geerida dabadeed si uu inagula xisaabtamo wixii aynnu Ifka ku sameynay; haddii uu samo ahaa samo ayuu inoogu abaal gudayaa, haddii uu xumo ahaana wuu inaga goynayaa.»

Boqorkii: «Oo sidee baynu u soo noolaanaynaa marka aynnuu dhimanno ee ciidda isu rogno?»

Barbaartii: «Ilaahii innaga oo aan jirin ina abuuray waxba kuma aha Inuu dhimashada dabadeed ina soo nooleeyo.»

Beqorkii isaga oo caro jiqa ayuu yiri: «Waxa aad la timaaddeen gef qudh gocyo ah waxaanan idinku waaninayaa inaa diintiini u soo noqotaan oo aad dib u rumaysaan Ilaahyadiinii. Haddii aydaan sidaa yeelin waxa iga mudanaysaan ciqaab. Imminkana waan isaga kiin tegayaa ee ka tashada arrintaas. Waxaase dardaaran iga ah: «Haddii aad Ilaahyadiinii u soo noqotaan waa iga nabad geleysaan, haddii kale qudha ayaan idinka jarayaa, hilbihiinana waxa loo wari doonaa dugaagga, jiidh iyo lafaba ha cuntee!»

Cabbaar hadduu aamusnaa ayuu yiri: «Barrito ayaa inoo ballan ah, nolol iyo geeri soo kala doorta!»

Barbaartii iyaga oo fakalloonsan baqdin iyo welwella shidayo ayey ka baxeen boqorkii. Goonni ayey isula baxeen iyaga oo ka fekeraya sidii ay nafteeda u badbaadin lahaayeen talahabowga Boqorkana ay uga sabata bixi lahaayeen. Mid ka mid ah ayaa talo ku soo jeediyey: «Si kale oo aynnu uga nabad geleynnaa Boqorka ma jirto innaga oo la firdhanna diinteenna mooyee.»

Mid kale ayaa weydiiyey: «Sidee buu cararku inoogu suuro gelayaa ishaaba la inagu hayaaye?»

Mid saddexaad baa u jawaabey oo yiri: «Marka uu habeenku saddex daloolo uu dalool haro ee ilaaladu lulu la ciir-

to, aynnu magaalada ka gudno dabadeedna ku dhuumanno buuraha godadkooda. Baadidoonkeenna marka lagu daalo ee dan la inooga baxo, aynnu socdaal ambaqaadno tan iyo inta aynnu ka tegayno meel aan Boqorka gacantiisa inaga soo gaari karin.»

Sidii baa la yeelay; markii habeenka intiisi badnayd ay tagtay bay wixii ay qaadan karayeen sahaydeen. rasho ayay ku baxeen iyadoo aanay cidina arkin, hase yeeshee, waxa ku toosay ey ka mid ah eydii ari jirta oo ku ciyey. Ninkii eyga lahaana inta uu cidii ku toosay ayuu xaggii barbaarta abbaaray isaga oo waxa hubinaya. Markii uu ninkii u vimid ee uu waraystay barbaarti waxba kama aanay qarin ee way u xoog warrameen, waxana ay ku yiraahdeen: «Haddii ay kula noqoto inaad na qarisid, waannu nabad geleynaa, haddii kale se inta nala qabqabto ayaa wedkayagii naloo taxaabayaa!» Ninkii, nasiib wanaaggooda, waxa uu noqday nin naxariis badan oo Ilaahay siiyey garaad fiican, waxana uu sidooda oo kale si qarsoodi ah u rumaysnaa Ilaahay. Goortii uu warkoodii dhuuxay, ayuu intuu farxad darteed ilka yey ku yiri: «Anna waan idinla jiraa; meel allaale meeshii aydun qabataanna waan idiin raacayaa.»

Barbaartii aad ayay ugu riyaaqday hadalkii ninka. Dadabeedna halkii bay socdaal ka amba qaadeen dhammaantoed barbaartii, ninkii raacatada ahaa iyo eygiisii. Markii ay ka soo gudbeen xuduuddii magaalada, waxay u soo baxeen bannaan aan geed qori ku oollin, waxase meel fog uga muuqatay buur dheer. Buurtii ayay abbaareen si ay gabbood uga dhigtaan marka uu waago dillaaco. Buurtii haddii ay yimaaddeen, waxay ku arkeen godad. Daalkii iyo diiftii socdaalkii dheeraa ka soo gaartey ayaa ku khasbay inay godadkii buurta mid ka mid ah hal cabbaar ah seexdaan. Eygiina inta uu jeenayaha fidsaday godka afaafkiisii ayuu isna sardho dheer galay.

Waagii ayaa u beryey iyaga oo hurda, hase yeeshee, may ogaan mana ay toosin. Maalintii ayaa sidii ugu dhammaatay habeenkiina wuu ugu dumey. Maalin kale ayay iyana hurdo ku dhammaysteen. Toddobaad ayaa sidii ku dhaafay, dabadeedna mid kale. Toddobaadba toddobaad ayuu dabadeed u dhiibay iyaga oo weli sidii u suusan......

Boqorkii markii uu subaxii dambe waagu u baryey wuxuu barbaartii u diray ergo soo waraysata halka ay talo ka joogto. Ergadiise waxay Boqorkii u soo sheegtay inay barbaartii gaalada ka maqan tahay.

Boqorkii: «Hoog ayay mutaysteen haddii ay isku dayaan inay baxsadaan! Ha la ii doono oo cir iyo dhul meel ay jiraanba ha laga keeno, geeri iyo nolol mid doonta ha lagu keenee!»

Ilaaladii Beqerka ayaa dabadeed si degdeg ah ugu ambabaxday goonyaha magaalada oo dhan iyaga oo goobaya barbaartii, hase yeeshee, saan iyo cirib meel ay barbaartii dhigtay wax sheega waa la waayey. Beqerkii inta uu care jiq noqday ayuu abaalgud weyn ugu ballan qaaday cid allaale ciddii raad iyo ruux barbaartii wax ka sheegta. Warkii ayaa magaaladii isu tebisey markaasu nin waliba meeshiisii ka guntadey oo ku dhaqaaqay baadi doonkii barbaarta isaga oo ka hunguri qaba abaalgudka uu Boqerku ku dhawaaqay. Waxase dhacday inay cidina ku guulaysan weydey baadi doonkii barbaarta. Hase ahaatee, lagama daalin waxana uu socdey maalmo iyo toddobaadyo iyadoo uu mar walba Boqerkiina uu sii labalaabayo abaalgudkiisii. Taasi se waxba ma aysan tarin; dhallintii muminiinta ahayd sidii baa looga war iyo wacaalba la'aa.

* Sheekadan waxa laga soo guuriyey buugga Carabiga ah ee lagu magacaabo: «Atarbiya Addiiniya» ee fasalka lixaad, waxana qoray: Saciid Al-Curyaan iyo Xasan Calwaan.

Casharka Toban iyo Sagaalaad

REER KAHAF II

Billiba bil ka daba tagtay iyadoo barbaartii sidii godkii u hurda; iyana ma toosaan cidina ma ogaado. Qorraxda may ogaan jirin goor ay soo baxdo iyo goor ay dhacdo toona waayo godka afkiisu wuxuu u jeedey qorrax-ka-soc bax iyo qorrax u dhac labadaba, sidaas daraadeed kulaylkeeda ma ay dareemi jirin intii ay hurdeen.

Sannadaa sidii ku dhaafay. Timihii iyo ciddiyihii ayaa ku baxay; muuqaalkoodiina wuu isbeddeley. Intii ay hurdeenna waxay ahaayeen meyd oo kale; waxbana may dareemi jirin. Eygoodiina sidii buu afkii godka u hurdey isagoo jeenyuhu u kala baxsanyiin.

Boqorkii wuu dhintay, waxana boqortooyadii magaalada u kala dambeeyey boqorro fara badan, hase yeeshee, sheekadii barbaartu iyadu marnaba may duugocbin; waxay noqtay ma hadho.

Maalin maalmaha ka mida ayay barbaartii hurdaddii ka wada baraarugtay. Mid ka mid ah ayaa yiri: «Hurdo xumo daraadeed lafaha jirka oo dhan baa i wada damqanaaya!»

Mid kale ayaa yiri: «Daalkii ayaynnu la gataati daenay,

hurdadiina way inala tagtay; waxa aan filayaa inaynnu hurudney maalin ama maalin wax la'.»

Mid kalaa yiri: «Ilaah baa og intii aynu hurudnay......, aad baan se u gaajoonayaa ee midkeen lacag ha qaado oo magaalada ha inooga doono wax aynnu cunno, hana soo ogaado wararka jira, isagoo isla markaa aad uga foojigan inaan layna dareemin.»

Mid kalaa yiri: «Inaynnu feejaanna waa lagama maarmaan, waayo haddii la ogaado meesha aynnu ku dhaamanaynno way inoo laynayaan ama waxay dib inoogu celinayaan diintoodii, sidaasna if iyo Aakhiroba waynnu ku seegaynnaa.»

Mid ka mida yiri: «Anigaa magaalada dhuumasho ku tegaaya kana soo iibinaya cunto, waxaanan soo ogaanaynaa wixii war jira.»

Inankii baa dabadeed ku dhacay waddadii magaalada ilaa uu gaarey irriddii laga gelayey. Markii uu magaalada soo galay ayuu bidix iyo midigba jalleecay waxaanu ku arkay waxyaabo badan oo is beddelay; aan kuwo uu yaqaanay ahayn, hab aan ahayn kii uu ogaa, hu aan hugii hore ahayn oo la sito....... Waxkastaba way iska beddaleen sidii lagu yiqiin, magaaladii u ekaatay mid cusub oo aan ahayn «Ufsuus» tii ay ka carareen!

Inankii wuxuu yaabanaadoba, waxa uu goor dambe helay meel lagu gado kibista (burka). Ninkii meesha lahaa ayuu intuu lacagtii uu u taagay ku yiri. «Waxaan rabaa kibis». Ninkii ayaa intuu yaabay kol lacagtii fiiriyey kolla isagii ku yiri:» Xaggee baad lacagtaan ka keentay, dalkan kama socoto wax haystaana ma jiraane?»

Ninkii: «Anigaa iska leh waanan ku soo dhibtooday».

Ninkii: «Ha inkirin, waxa hubaal ah inaad khasnad aasan heshaye; lacagtan aad sidataana waxay dalkan ku socon jirtay muddo haatan laga joogo saddex boqol oo sannadood!

Ninkii ayaa dabadeed inta uu dadkii u dhawaa lacagtii tusay yiri: «Waar bal kaalay arka inankan khasnadda lacagta gabawday ku jirto helay ee raba inuu aniga i khaldo oo been ii sheeg!» Dadakii baa ku soo xoomay wiilkii iyaga oo leh: «Xaggee baad ka heshay khasnadda? Imisay dhan tahay lacagta khasnadda ku jirtay?

Warkii inaanka lacagta duuqawdey sitey ayaa markiiba magaaladii ku shaacay ilaa uu Baqorkii magaalada gaarey.

Inankii waxa loo keenay Boqorkii isagoo u rabo Borqorku inuu sheekadiisa iyo warkiisa uu wax ka ogaado.» Inankii waxa loo keenay Boqorkii isagoo u qaba inuu Boqorku yahay «Diqlad-yaanuus» kii ay isaga iyo saaxiibadii cabsida uga firdhadeen iyaga oo la cararaya diintooda. Hase ahaatee, wuxuu la kulmay Boqor aad u naxariis badan oo ay ka muuqdaan astaamihii cabsida Eebbe. Inankii isagoo amankaagsan ayuu wuxu yiri: «Ma tihid Boqorkii 'Diqlad-yaanuus'.»

Boqorkii: «Diqlad-yaanuus! Maxaad sheegaysaa?»

Dadkii oo dhan ayaa wada qayliyey: «Diqlad-yaanuus! Muxuu sheegayaa? Diqlad-yaanuus waxa uu halligmey saddex boqol oo sannadood horteed!»

Shiikh muftiya oo raggii Boqorka ah ayaa yiri: «Waan garatay arrinta; dadka wararka tebiyaa waxay sheegayaan in ay koox barbaar muumimiin ahi, cabsi ay ka cabsadeen Diqlad-yaanuus daraaddeed, la fakatay diintoodii lana qabteen meel aan tan iyo maanta la ogeyn.

Adiga magacaa wiilyahow? Saaxiibadaase maxaa la yiraahdaa? Inankii ayaa Shiikhii u sheegay magaciisii iyo magacyadii saaxiidabii, waxa kale oo uu si tafatiran ugu sheegay sheekadoodii.

Boqorkii: «Eebbe awooddiisu weynaa! Waxa aydun godka huruddeen in ka badan saddex boqol oo sannadood waxana mooddeen inaa huruddeen maalin ama maalin wax la'! Cabsi waxa leh kii geeri dabadeed idin soo nooleeyey!»

Boqorkii, wiilkii iyo dadkii magaalada oo dhan ayaa dabadeed u amba baxay xaggii godka. Markii ay gaareen meeshii ayuu wiilki Boqorkii iyo dadkii ku yiri: «Waxa aan ka baqayaa inay saaxiibaday ka naxaan waxanoo dad ahee bal suga aan anigu horta u galo oo u warramee.»

Ininkii godkii buu galay dadkiine dibedda ayay isu tubeen. Markii uu maqnaanshihiisii dheeraatay ayaa Boqorkii iyo dadkiisi ugu galeen godkii. Maxayse heleen wiilkii iyo saaxiibadii oo wada fengegey; iyada oo dhaqdhaqaaq iyo dareen aanu midna ku jirin!

Boqorkii isaga oo qushuucsan ayuu tasbiixsaday, markaasuu intuu dadkii jalleecay ku yiri: «Tani waxay marag cad u tahay inuu ballanka Eebbe run yahay; waxay kale oo ka marag kacaysaa inay Saacaddu iman doonto, oo aanu shaki ku jirin, Eebbena uu soo saaraayo wixii xabaalaha galay....!»

Dadki waxay isku raaceen inay meeshii masaajid ka sa-

meeyaan meytidana halkooda u daayaan.

Sheekadii waxay noqotay ma hadho dadki ku magac baxay «Reer Kahaf». Markase sheekada aad u sii gonda degtid waxa kuu caddaanaysa inay tahay tusaale ina tusaaleynaya inuu Eebbe, Korreeye, wax kasta awood u leeyahay.

1. Weydiino (i)

- 1) Maxay Boqorka iyo dadkiisu rumaysnaayeen?
 - 2) Sidee bay taas ku muujin jireen?

- 3) Muxuu inanka barbaarka ahi Reer «Ufsuus» kaga duwanaa?
- 4) Muxuu isku qanciyey markii uu fekerey?
- 5) Inanka iyo barbaartii la jirtey maxay ku tashadeen?
- 6) Maxaa dhacay markii uu Boqorkii ogaaday xaalkoodii?
- 7) Maxaa la soo gudbocnaaday inay kala doortaan?
- 8) Sidee bay yeeleen?
- 9) Xaggee bay barbaartii ku dhuumatay markay magaaladii ka baxeen?
- 10) Sidee bay yeeleen markii ay godkii buurta galeen?
- 11) Muxuu Boqorkii falay markii uu firdhadkoodii ka war helay?
- 12) Ma lagu guuleystey baadi doonkoodii?

2. Weydiino (ii)

- 1) Maxaa ku dhacay barbaarti markii ay godkii seex-deen?
- 2) Maxaa magaaladii iyo dadkii «Ufsuus» isku beddeleen intii ay suursanaayeen?
- 3) Ma illaaween dadyowgii «Ufsuus» u kala dambeeyey sheekadii barbaarta?
- 4) Barbaarti markii ay baraarugtey imisa ayey ku qiyaaseen wakhtigii ay suursanaayeen?
- 5) Muxuu mid ka mid ahi ku taliyey inay falaan?
- 6) Markii uu magaaladii galay muxuu inankii durba dareemay?
- 7) Maxaa ka yaabiyey ninkii kibista (burka) gadaa-yey?
- 8) Muxuu sameeyey ninki markii uu inankii lacagta ka qaaday?
- 9) Sidee buu warkii Boqorkii u gaarey?

- 10) Muxuu yeelay Boqorkii markii uu inanka maqlay? maqlay?
- 11) Yaa ugu dambayntii gartay oo sharaxay arrintii yaabka ku riddey Boqorka iyo dadkiisii?
- 12) Sidee bay Boqorkii iyo dadkiisii yeeyeen markii ay xaqiiqdii ogaadeen? Maxaa marka dabadeed dhacay? (Ha dheerayn jawaabta).
- 13) Sheekadu way ka ged iyo xeel dheertahay sida ay u muuqato. Si kooban uga faallood ujeeddadeeda.
- 14) Meelma ayey sheekadani ka dhacday? Maxayse barbaartu magaaladoodii ugu firdhadeen? Sidee baa xaqiiqadii arrintooda lagu ogaadey? (Jawaabahaagu oo isku xiran, yaanay ka badnaan 20 sadar, hana ka qorraadeen erayadaada).

3. Doorashada Erayada.

Ma garan kartaa sababta aad luuq ama hees gaar ah u jecleysatid? Haddii aad ugu sii fiirsatid waxaad arki kartaa in ay, luuqdu ama cedku, ka samaysan tahay dhawaaqyo yaryar oo fara badan oo la isku xirxiray. Haddii mid ama laba codadkaas ka mid ahi ay qaldamaan luuqdii ama cedkii heestu wuu lumayaa.

Sidaasoo kale, erayada sheekadu ha ahaadeen kuwo doorsho ku yimid; waana inay ahaadan kuwo isku xiriddooda tabi ka dambeyso.

- (a) sadaradan **erayadee** ayaad u malaynaysaa inay si gaar ah meesha ugu habboon yihiin (i): 4, 5, 22, 28, 48, 58, 60, 87, 100, 109 iyo (ii): 1, 13, 15, 30, 91. Erayo kale ma ku beddeli kartaa?
- (b) Qor tax erayo ah oc geli kara meelaha weedhahan ka banbannaan dabadeedna xarriiq hoos mari (meel walba) labada eray ee ugu sii habboon. Erayada micnahoodu wuu kala duwanaan karaa:
 - i) Boqorku waxa uu lahaa sanamyo uu
 - ii) Boqorka iyo dadkiisu si weyn ayey u ji-reen sanamyadooda.

- iii) Inankii iyo barbaartii kale way
- iv) Boqorkii wuxuu barbaartii u diray
 - v) Barbaartii markii ay godkii jiifjiifsadeen ayey

4. Ka Fakir.

1) Haddii aad dhulka dhinacaaga bidix u jiifsatid oo aad lugahana waqooyi u jeedisid, xaggee buu wejigaagu jeedaa?

2) Afar gabadhood oo walaalo ah ayaa mid waliba waxay leedahay saddex carruur ah. Immisa habar-

wadaag ayau ilma waliba leeyahay?

3) Shan wiil (B, T, J, X, iyo Kh) ayaa beretamey; «J» wuxuu u dhexeeyey «B» iyo «X». «Kh» wuxuu u dhexeeyey «B» iyo «T». «X» isagu kama uu dambayn «T».

i) Tax sidii ay u soo kala hor mareen.

ii) Kumaa ka dheerayn «J» hase yeeshee ka soo

hor maray «Kh».

4) Baabuur ayaa la fillaayey inuu meel yimaaddo 12.15 hase yeeshee, wuxuu dib u dhacay 25 daqiiqadood. Waan ka war qabaa in uu dib u dhacaayo hase ahaatee, waxaan rabaa 10 daqiiqadood inaan ka hor maro imaanshihiisa. Gurigayga iyo meesha uu baabuurku istaago waxa loo kala socdaa 25 daqiiqadood. Goormaan ka baxaa gurigaya.

5) Haddii 21 Noofambar ay ahayd Isniin, maxay taariikhdu noqonaysaa Khamiista dambe ee toddobaad-

ka ku xiga?

- 6) Shan qof (B, T, J, X, iyo Kh) ayaa jirey; «J» waa inantii «T»; «Kh» waa gabar ay dhashay «X». «X» waxa qaba «B»; «T» waa inan uu «B» dhalay.
 - i) Maxay isu yihiin «B» iyo «J»?
 - ii) Maxay isu yihiin «J» iyo «X»?
 - iii) Maxay isu yihiin «Kh» iyo «M»?
 - iv) Maxay isu yihiin «I» iyo «Kh»?

4. Curis.

Sheekadan musawirada ah ka samee curis laba bog aan ka badnayn: